

PUTTEN EN AMERSFOORT

TEKST VAN DE LEZINGEN DIE ZIJN GEHOUDEN OP DE
DOOR HET HOOFDBESTUUR VAN DE GEREFORMEERDE BOND BELEGDE
LANDELIJKE AMBTSDRAGERSBIJEENKOMST IN PUTTEN OP 21 NOVEMBER 1992
EN KERKENRADENDAG IN AMERSFOORT OP 21 SEPTEMBER 1996.

Inhoud

Lezingen Putten:

ds. C. van den Berg	Aanschouw het verbond (openingswoord)	Pag. 3
dr.ir. J. van der Graaf	De Nederlandse Hervormde Kerk los van haar wortels in de geschiedenis	Pag. 7

Lezingen Amersfoort:

ds. G.D. Kamphuis	Om de heelheid van de kerk	Pag. 17
dr.ir. J. van der Graaf	De weg van de hervormd gereformeerden in de komende jaren	Pag. 24

Aanschouw het Verbond

Nu wij hier bijeen zijn als ambtsdragers, die zich nauw verbonden weten aan de Nederlandse Hervormde Kerk, wil ik deze samenkomst van bezinning en gebed van meet af aan stellen onder de bede van de dichter van Psalm 74: Aanschouw het Verbond. Deze hartekreet uit één van de donkerste tijden van de kerk van Israël mogen wij ons wel eigen maken nu we beseffen dat de Nederlandse Hervormde Kerk eveneens één van de moeilijkste tijden uit haar geschiedenis doormaakt. Nu weet ik, dat wij Israël niet mogen vereenzelvigen met onze landelijke kerk en omgekeerd. Maar zoals het toen ging om het voortbestaan van het volk Israël, gaat het nu om het voortbestaan van de vaderlandse kerk. Dat laatste raakt ons niet minder diep in het hart en vervult ons met niet minder vrees dan dit was bij de dichter van deze psalm voor de ondergang van het volk Israël. Deze nood van de kerk raakt ons dan niet allereerst omdat wij ambtsdragers zijn, maar allereerst, omdat wij belijdende leden van deze kerk zijn. De meesten van u deden eens binnen de muren van deze kerk open bare belijdenis van het geloof. Dat was en is het geloof in de Drieënige God, de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Dat was het moment waarop wij de roeping hebben aanvaard om Christus te volgen en Zijn Naam te belijden. Dat was ook het moment, waarop wij voor Gods aangezicht beloofden trouw te zijn onder de bediening van het Woord en Sacrament en mede te werken aan de uitbreiding en opbouw van de Nederlandse Hervormde Kerk. Dat was ook de belofte ons in te zetten voor het behoud van deze kerk. Hier ligt onze eerste en grootste verantwoordelijkheid, omdat wij als ambtsdragers het afleggen van de belijdenis des geloofs blijven zien als de eerste voorwaarde voor de roeping tot het ambt. Hier liggen ook de wortels van de liefde voor de kerk en de trouw aan de kerk. Bij de bevestiging tot het ambt kwam daar overheen de erkenning wettig door Gods gemeente en mitsdien door God Zelf beroepen te zijn tot de heilige dienst.

Zo weegt vandaag dat belang van onze ambtsopdracht van Godswege en vanwege de kerk. Die opdracht hebben wij ten volle te laten gelden vanwege onze ambtseed.

Roeping

Wij zijn hier dan ook niet voor onszelf, niet om onszelf te laten gelden, maar vanwege de roeping van Godswege. Deze roeping plaatst ons niet onder de leiding van een beweging binnen de kerk, maar onder het gezag van de Koning der Kerk. De leiding onzerzijds vandaag is er slechts voor de orde. Maar de verantwoordelijkheid van u en van ons als hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond ligt voor het Aangezicht van de Heere der Kerk, de God van het Verbond. Wij hebben slechts te dienen in datgene, waartoe wij ons door Hem geroepen weten en waaraan wij gebonden zijn door onze ambtseed. Vanuit deze roeping hebben wij de plicht en zelfs het recht ons on der het gezag en de leiding van de Koning der Kerk te stellen en te bidden: 'Zend Uw licht en waarheid, dat die mij leiden'. Dat is nodig, opdat wij ervan overtuigd zullen zijn niet voor eigen zaak, voor eigen parochie bezig te zijn in plaats van voor de zaak des Heeren te staan. Het gaat Gods Naam en Waarheid aan. Het gaat om de kerk, die toch 'des Heeren' is. Dat houdt ons vandaag laag bij de grond en brengt ons, als het gaat om een antwoord te vinden op de nood van de kerk, in grote verlegenheid.

Wie zal ons de weg wijzen in deze moeilijke omstandigheden dan de Heere alleen? Is er voorsnog een andere weg, die wij eensgezind kunnen gaan dan de toevlucht te nemen tot Hem, Die Zijn Kerk in stand houdt? Dat kan de schijn hebben van lijdelijkheid. Maar wat vraagt meer zelfverloochening, dan ootmoedig te belijden: Heere, Gij ziet het immers: want Gij aanschouwt de moeite en het verdriet, opdat men het in Uw hand geve. Dat is toch de weg van de afhankelijkheid áán en de afhankelijkheid van Hem, Die Zijn Verbond in stand houdt! Ik zeg dit ook met nadruk opdat de leiding van de kerk wete, dat wij hier niet zijn als

ambtsdragers, die dwars willen liggen, die zich niet willen voegen onder de geestelijke leiding van de synode. Wij begeren niets liever dan gehoorzaam te zijn onder het gezag van de kerk.

Tenslotte valt onder het vijfde gebod ook het gezag der kerk. Wij begeren niets liever dan de synode alle eer, liefde en trouw te bewijzen. We weten ons ook geroepen geduld te hebben met haar gebreken en zwakheid, zoals de Heidelbergse Catechismus ons leert. Maar dan roepen wij de synode op dit moment wel op om dit mogelijk te maken en de weg vrij te houden om onze roeping in deze met een goed geweten te kunnen volgen. Dat zal zo zijn als wij met elkaar erkennen dat de kerk, ook als instituut niet van ons is, maar de Heere toebehoort.

Vaderlandse Kerk

Krachtens Zijn Verbondstrouw heeft de Heere in ons land de vaderlandse kerk gesticht, die nu de naam van Nederlandse Hervormde Kerk draagt. Ook al is deze kerk niet de Kerk der eeuwigheid, zij is toch ingebed in de kerk der eeuwen. Het Verbond, dat God binnen deze kerk stelde en instand hield, is en blijft het pand, dat Hij ons heeft toevertrouwd. Dan is de landelijke kerk toch meer dan een omhulstel rond het Verbonds Gods. Zij moet er toch in haar wezen bij betrokken zijn en blijven. Zo heeft de Heere de vaderlandse kerk gesticht in het verre verleden, zoals Hij eens Israël samenbracht onder het verbond.

U mag deze stichting van de kerk dateren bij de vaststelling van de Synodale Kerkor de te Dordrecht in 1578 of bij het Nationale Convent te Wezel in 1568. Maar met evenveel recht kunnen we zeggen, dat deze kerk er reeds was voor de zestiende eeuw, her en der verspreid. Het is dan ook geen hoogmoed of pretentie onzerzijds als we zeggen, dat aan de vaderlandse kerk de authentieke stukken van het belijden en van de kerkordeningen gegeven zijn. Dat is niet allereerst het werk geweest van ons voorgeslacht, nog minder van ons, maar ingeworteld in Gods trouw aan Zijn Verbond. Hier liggen voor ons de wortels van de liefde tot de vaderlandse kerk. Het is tegelijk de reden, waarom wij van haar niet los kunnen komen, waarom wij van haar geen afstand kunnen en mogen nemen. Beminde Paulus Israël om der vaders wil, om alles wat God in het verleden aan dit volk gedaan en gegeven had, wij beminnen de kerk om al les wat God in het verleden aan haar gedaan en gegeven heeft. Als wij vandaag ootmoedig bidden: 'Aanschouw het Ver bond', geldt dit niet het aanzien van wat mensen deden of doen, ook niet van wat wij deden of doen, maar het in ogeschouw nemen van de grote daden, die God Zelf gedaan heeft als de God der geslachten.

Zorg

Het gaat ons vandaag, in de zorg over het voortbestaan van de kerk, niet alleen om het heden, niet alleen voor de tijd van ons leven binnen haar, maar om de vraag of ook het nageslacht nog een plaats zal kunnen behouden in de kerk der vaders. Zal de kerk de klassieke leerstukken van de kerk der eeuwen nog door kunnen geven aan de geslachten na ons? Dat is toch de hoge roeping van de kerk, om zo te zorgen voor haar kinderen.

O, zeker, God zal Zijn waarheid nimmer krenken en eeuwig Zijn Verbond gedenken. Maar Hij kan dat ook doen buiten ons om. Hij zal dat zeker doen buiten ons om als wij de schatten van het Verbond niet bewaren en hoog houden. Dan zal Hij het hart uit de vaderlandse kerk wegsnijden en dan houden we alleen nog een lege huls over. Welke meerwaarde heeft de kerk als instituut dan nog boven een vereniging, waarvan men naar eigen inzicht lid kan worden of voor het lidmaatschap kan bedanken? Zo dreigt de kerk haar kerk-zijn te verliezen. Eens zei ds. W. L. Tukker, een man die bekend stond om zijn liefde tot de vaderlandse kerk en gezag had vanwege zijn trouw aan het Woord en de dienst des Heeren: 'Alleen als de kerk haar kerk-zijn verliest, dan verliest zij haar toekomst voor de tijd en voor de eeuwigheid'.

* * *

Dit juist geeft ons zorg, grote zorg, nu in het streven naar eenheid tussen verscheiden kerken het voortbestaan van de vaderlandse kerk op het spel staat. Het is dan nog niet eens de grootste vraag wat we ervoor terug krijgen, hoewel ons dat met grote vrees vervult. Zelfs al zouden we er een gelijkwaardige of gelijknamige kerk voor terug krijgen, dan nog wordt de band met het verleden toch doorgesneden. Waarom wil men dan af van het verleden, dat ons toch onlosmakelijk verbindt aan datgene, wat de God van het Verbond gedaan heeft en ons geschonken heeft?

Wanneer verliest de kerk haar kerk-zijn? Is dat niet als het fundament verlaten wordt, dat God onder haar gelegd heeft! Wat houden we over als er boedelscheiding plaats vindt van datgene, wat de kerk de eeuwen dóór, door alle strijd en aanvechting héén, bewaard heeft? Terugziende op de historie van de Hervormde Kerk mogen we toch zeggen, dat het de Heere behaagd heeft de wonderen van Zijn reddende genade gestalte te geven binnen haar. Dat is geen nostalgie of uitgeholde traditie, maar pure werkelijkheid.

Te midden van alle aanvechtingen vandaag bidden wij om de voortgang van dat werk des Heeren: gedenk aan Uw vergadering, die Gij vanouds verworven hebt; de roede Uwe erfenis, die Gij verlost hebt; de berg Sion, waarop Gij gewoond hebt.

Bestaansrecht

Het gaat ons daarom niet alleen om het voortbestaan van de Nederlandse Hervormde Kerk op zich, maar om het bestaansrecht van Gods Verbond in deze kerk. De grote vraag van ons moet en mag zijn hoe de schatten van het Verbond be waard kunnen worden, hoe het geheim van het Verbond veilig gesteld kan worden. Hoe de dienst des Heeren voortgang zal kunnen vinden en dan niet naar onze uitleg - noch ter rechter, noch ter linker zijde - maar naar de inzetting van Christus. Wie daarop een antwoord zoekt en terug blikst in de historie van de kerk der eeuwen, vindt het antwoord in het gebed: 'Aanschouw het Verbond'. Wij belijden en geloven vanuit de historie der kerk, dat de kerk nooit tevergeefs een beroep op de trouw van God vanwege het verbond heeft gedaan. Weet u waarom? Omdat dat Verbond vastligt, niet in ons, maar in Christus Jezus. In Hem ligt dat vast zelfs voor een diep verzonken kerk. Nooit kan God ons verhoren dan alleen om Christus' wil, om der wille van Zijn liefde voor verloren mensen. Het is dan ook onze enige troost in de nood van de kerk, dat we mogen pleiten op de trouw des Heeren. Dan wordt onze verlegenheid Gods gelegenheid. We leggen dan onze zorgen in Zijn handen. Hij weet middelen te vinden, die nodig zijn om Zijn dienst der verzoening in stand te houden. Als het moet doet Hij dit voor alles 'wat zich tegen Hem verheft' omver te werpen. Heel Psalm 74 staat vol van Gods rechtvaardig straffen van hen, die Hem daarin tegenstaan. Ook dat hebben wij allen ter harte te nemen.

Wij willen met klem de synode oproepen hier ook niet aan voorbij te gaan.

Aanschouwen

Ieder, die oprecht bidt: 'Aanschouw het Verbond', zal ook zelf dat verbond aanschouwen; erbij stil staan, het aanzien, er niet aan voorbij kunnen gaan. Wij worden vandaag niet geroepen een strategie op te stellen, die wij moeten volgen indien de synode op de ingeslagen weg voortgaat. We leggen dit in handen van de Heere, Die Zelf waakt voor de voortgang van Zijn eigen werk. U en ik en wij allen worden in dit moment van bezinning en gebed geroepen trouw te zijn aan Gods Verbond, het in ogenschouw te nemen. En ook terug te zien in de geschiedenis van ons eigen leven, ook van ons ambtelijke leven hoe dit in het verleden geweest is. Wie gaat dan vrijuit als vandaag ook de schuldvraag van de vader landse kerk aan de orde komt? Wie vandaag profeet wil zijn, biddend voor de kerk, zal die profetenmantel waardig moeten willen dragen. Die zal een profetenhart in zich hebben, zoals dat van Israëls

profeten. Het was hen eigen zich met de schuld van het volk te vereenzelvigen. Die zal ook niet ontkomen aan de brandende vraag van de bidder uit Psalm 74: 'Waarom zou Uw toorn roken tegen de schapen Uwer weide?'

* * *

Ook als hervormd-gereformeerden hebben wij alle reden te bidden: 'Wij werpen onze smekingen voor Uw aangezicht niet nader op onze gerechtigheden, maar op Uw barmhartigheden, die groot zijn. O, Heere hoor. O, Heere vergeef. O, Heere merk op. Om Uws Naams wil, o mijn God, want Uw stad en Uw volk is naar Uw Naam genoemd'.

Onder de koepel van deze bede sta deze dag!

Noordwijk aan Zee

ds. C. van den Bergh

(Openingswoord ambtsdragersvergadering te Putten 21 november 1992.)

Hervormd gereformeerde ambtsdragers bijeen over Samen op Weg

De Nederlandse Hervormde Kerk los van haar wortels in de geschiedenis

We zijn hier vandaag bijeen in een samenkomst, die in het teken staat van gebed en bezinning. Dat betekent, dat alles wat we hier vandaag zeggen ook gebeden moet kunnen worden. De woorden, die we tot elkaar zeggen, moeten we ook aan de Koning der Kerk kunnen voorleggen. Ik ben me daarvan diep bewust bij alles wat ik u in het hiervolgende voor wil houden.

We zijn hier niet bijeen om te protesteren. Of het moet zijn in de letterlijke betekenis van het woord, namelijk pró-testeren: een getuigenis geven vóór de waarheid, ook als het gaat om de kerk, die we belijden.

We zijn hier zeker niet bijeen om te dé-monstreren. Of het moet ook zijn in de letterlijke betekenis van dit woord, namelijk: tonen, aanwijzen. We zouden vandaag al de brieven, als ooit koning Hiskia (Jes. 37 : 14), voor het aangezicht des Heeren kunnen leggen en daaraan onze lege briefjes kunnen toevoegen. We zouden Hem kunnen en moeten tonen, moeten aangeven alles wat ons bezighoudt en zorg baart. En zou zouden we ook de kerk vandaag onze geloofsbrieven moeten tonen.

Uit het feit, dat zo massaal op onze oproep om hier samen te komen gehoor is gegeven, mag worden geconcludeerd, dat de zorgen breed leven en diep gaan. Hoe houden we dan vandaag koers en hoe houden we de toon op de hoogte van de woorden Gods?

Nogmaals, wat we samen zeggen, zullen we ook samen bidden.

Kruispunt

We zijn hier vandaag niet bijeen om een nieuwe kerkorde in detail te bespreken. We zijn hier bijeen, omdat we met elkaar het diepe besef hebben, dat de Nederlandse Hervormde Kerk op een kruispunt van wegen staat. De grote vraag is of inderdaad de beslissende stap gezet zal gaan worden en de Hervormde Kerk zal samengaan met de Gereformeerde Kerken in Nederland en met de Evangelisch Lutherse Kerk, die er in een latere fase is bijgekomen. De vraag, waarom het dan gaat, is of de Hervormde Kerk bezig is zich los te maken van haar historische wortels, vanwege dit gedrieën opgaan in een nieuwe kerk. Nog afgezien van de vraag of de naam voor de beoogde kerk, Verenigde Refomatorische Kerk in Nederland, gehandhaafd zal blijven - want ze staat allerwégen zwaar onder kritiek - is het de vraag wat hervormd zijn in de toekomst nog zal kunnen en mogen betekenen. Dit laatste zeg ik daarom, omdat die naam nog niet gehéél wordt prijsgegeven. In de nieuwe kerkorde, die nu voorligt, blijft immers gesproken worden van hervormde gemeenten.

Maar kan dat wel? Is dat nog wel hervormd?

De feiten

Ik wil beginnen met de feiten op een rij te zetten. In 1986 werd de onomkeerbaarheid van het Samen op Weg-proces uitgesproken, toen door de gezamenlijke synoden van de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland de zogeheten Intentieverklaring werd aangenomen. Daarin werd vastgelegd, dat beide kerken 'in staat van hereniging' waren. Aan deze intentieverklaring lag ten grondslag een 'Verklaring van overeenstemming' ten aanzien van het samen kerk zijn. Over één en ander waren de gemeenten in beide kerken geraadpleegd. In de Gereformeerde Kerken leefde nauwelijks verzet. In de hervormde gemeenten kwam echter brééd verzet openbaar. Liefst veertig procent van de hervormde

gemeenten sprak een nee uit, al of niet voorzien van het toevoegsel tenzij (33 procent nee, 7 procent nee-tenzij).

Vanwege dit breed uitgesproken nee, voor een niet onbelangrijk deel uit hervormd gereformeerde kring, werd bepaald dat, zolang de federatieve status gold, geen enkele gemeente tot samengaan zou kunnen worden gedwongen. Op dat moment werd ook nog geen jaartal voor mogelijke fusie genoemd.

* * *

Verder is vanwege het manifest, dat werd uitgegeven op de bijeenkomst van hervormd gereformeerde ambstdragers in 1988 in Barneveld, ook nog een keer een zogeheten knelpuntennota besproken in de synode. Met de knelpunten zou worden gerekend. Eén van de grote knelpunten was de classis.

In ieder geval is de afgelopen jaren voldoende duidelijk geworden, dat het Samen op Weg-proces met name in de Hervormde Kerk op breed verzet stuit.

* * *

Intussen werd, direct na het aannemen van de intentieverklaring, met voortvarendheid de bezinning op gang gebracht over het ontwerpen van een nieuwe kerkorde voor een gefuseerde kerk. Daarbij deed van meet af zich een hardnekkig verschil van inzicht voor tussen hervormden en gereformeerden. Gereformeerden wilden beginnen met een 'lege huls' en die successievelijk opvullen met bepalingen, totdat er een complete kerkorde gevormd zou zijn. Stapje voor stapje zouden zo de kerken mee worden genomen naar een nieuwe kerk.

Van hervormde zijde is bepleit een kerkorde naar hervormd model, dat wil zeggen: een stuk, waarin duidelijk werd om welke kerk het ging. Een kerkorde is namelijk ook een theologisch document, waarin het zicht op en het belijden aangáánde de kerk en haar roeping worden verwoord. Welnu, zo is het geschied. Een complete kerkorde is nu aangeboden. Het is van belang, dat we ons van deze procedure goed bewust zijn.

Direct nadat deze kerkorde is vrijgegeven in de publiciteit, staken allerwegen de stormen op. Ieder weet nu welke kerk wordt beoogd.

Weliswaar draagt voor dit ontwerp nog slechts alléén de commissie verantwoordelijkheid, die haar in volstrekte afzondering heeft ontworpen. Nadat het gereedgekomen was, heeft tot heden namelijk geen enkele kerkelijke vergadering er nog een tittel of jota aan kunnen veranderen. Maar, wát er ook nog in veranderd zal worden, het is wel al duidelijk, dat dit ontwerp toch de grondtrekken aangeeft van de kerk, zoals die wordt beoogd. De denkrichting is duidelijk.

De komende tijd zal leren hoe deze kerkorde integraal zal worden beoordeeld op de kerkelijke vergaderingen. De gehouden triosynode heeft intussen al wel geleerd, dat breed en massief verzet wordt aangetekend uit hervormd gereformeerde kring. De vraag is hoe het nu verder in de kerk als geheel zal toegaan. En hoe zal de Hervormde Kerk dan, gegeven haar sterke verdeeldheid in deze, met deze gewichtige zaak op zich omgaan?

Eind 1993 komt er een definitief voorstel van de commissie, die het ontwerp samenstelde, voor behandeling in de synode en vervolgens in de classes. Dan is het: erop of eronder.

Ons oordeel

Wat is ons oordeel over het ontwerp, dat gereed is gekomen? Na alles wat erover gezegd is en geschreven, zouden we er kort over kunnen zijn. Met name het grondslagartikel (II, 4) kan de toets van de Schrift en de gereformeerde belijdenis niet doorstaan. Dat heeft te maken met het feit, dat in dit artikel elkaar tegensprekende belijdenissen of belijdende formuleringen met één accolade worden omvat. Met name de Konkordie van Leuenberg en de onveranderde Augsburgse Confessie, opgenomen vanwege de deelname van de Evangelisch Lutherse Kerk,

zijn niet in één adem te noemen met de gereformeerde belijdenisgeschriften, met name niet met de Dordtse Leerregels.

* * *

We moeten hier wel onze redenering en onze argumentatie zuiver houden. We moeten er namelijk voor waken, dat we dit grondslagartikel niet tegen het licht houden van de vigerende hervormde kerkorde, met name tegen artikel X daarin. We moeten niet te snel en te ondoordacht zeggen, dat we onder die kerkorde nog wel konden leven, omdat daarin uitsluitend de oud-christelijke en de gereformeerde belijdenissen worden genoemd. Dan zouden we vergeten de hartstochtelijke strijd, die vóór en in 1951 is gevoerd, toen deze kerkorde op de synode in behandeling was. De hervormd gereformeerden waren, met één enkele uitzondering, toen tégen.

'Gemeenschap met de belijdenis der vaderen', zoals toen is geformuleerd, betekende immers niet, dat de kerk zou in- en uitademen datgene wat door de vaderen naar de Schriften beleden was. Wie de verklaringen leest van de afzonderlijke synodeleden, met de vaak bewogen motivering van hun stemgedrag, komt onder de indruk van de strijd, die brandde in menig hart. En laten we ook niet onderschatten de gewetensnood, die mensen daarna hebben gehad. Dat geldt ook voor sommigen, die in die tijd grote verantwoordelijkheid droegen. Dezer dagen kwam mij nog weer eens onder ogen het indrukwekkende woord, dat dr. K. H. E. Gravemeyer op zaterdag 22 februari 1964 sprak als meditatieve opening op de bijeenkomst van de 'Kring van vrienden van dr. H. F. Kohlbrugge'. Hij had, als secretaris-generaal van de Nederlandse Hervormde Kerk, een sterk aandeel gehad in de naoorlogse gemeenteopbouw en in de totstandkoming van de nieuwe kerkorde. Hier zegt hij - en ik citeer maar zo uitvoerig mogelijk:

'En de kerk verloopt zich in raden en commissies en allerlei verordeningen, waardoor hoe langer hoe meer alles pasklaar gemaakt wordt aan de situatie, de deformatie, waarin wij leven. De reorganisatie is niet gepaard gegaan met reformatie. Ik denk dikwijls met schrik aan het woord van de Heere Jezus als het huis met bezemen is gekeerd (en we hebben inderdaad het huis met bezemen gekeerd) en er komt niet een andere bewoner, dan ontstaat er een vacuüm, een leegte, en dan vult deze zich met boze geesten, zeven maal erger dan de eerste keer. Daarom meen ik, dat we een diepe indruk moeten hebben van de situatie, waarin onze Hervormde Kerk onder veel uiterlijk lawaai leeft of sterft, hoe wilt ge het zeggen. Een tijdlang ben ik zó ver geweest, dat ik mij los voelde van de Hervormde Kerk. Ik heb erover gedacht om ervoor te bedanken, omdat de schrikkelijkste dwalingen openlijk van de preekstoel worden verkondigd. En de leiding der kerk doet daartegen niets. Toch ben ik er niet uitgegaan, want dat zou hoogmoed zijn. Wij moeten erin blijven en getuigen.

Bij het tot-stand-komen van de nieuwe kerkorde heb ik dikwijls gezegd: "Ik mis er veel in. Ik mis de mandaten van de classicale vergaderingen voor de synodeleden. Maar ik heb vertrouwen in de regeling van de waarlijk christelijke tuchttoefening, ook over de leer. Daar verwacht ik grote zegeningen van".

En nu is juist één van de nieuwste voorstellen om het typisch kerkelijke van de kerkelijke tucht te veranderen en haar van haar geheel eigen karakter te beroven, door haar de juridische kant op te schuiven. Neen, we hadden moeten bidden om een hervorming, zoals uit de tijd van koning Josia. Geweest, toen werd het wetboek gevonden en het werd de koning en het volk voorgelezen. De koning werd er door ontroerd en het volk erdoor aangegrepen. En dan wordt de tempel gereinigd van al de ongerechtigheid, die erin was gebracht.

Als het Woord Gods weer heerschappij heeft in de kerk, dan moet veel eigenwilligs, dat valse vroomheid erin gebracht heeft, er uit.

Zó zal het ook in onze kerk moeten gebeuren. Wij moeten bidden om reformatie, terug naar het Woord en dan met het Woord vooruit.

Er zal veel moeten worden uitgeworpen aan dwaalleer, aan allerlei vals idealisme. De kerk

moet weer leren te leven bij het Woord.

Zó alleen zal onze kerk haar opdracht vervullen temidden van ons volk en van de wereld. Zij zal de overheid het Woord Gods moeten voorhouden en tegen allerlei verheerlijking van democratie en andere "cratieën" moeten getuigen, dat er maar één juiste vorm van bestaan is voor de staat, het volk en de kerk, gelijk het uitgedrukt is in artikel 36 van onze belijdenis: De Theocratie, de Godsregering, die over alle dingen gaat en waarvan niets kan worden uitgezonderd.'

* * *

Ook later heeft Gravemeyer schuld beleden omtrent zijn aandeel in de nieuwe kerkorde. Zo hebben we geleefd, onder een kerkorde, waaronder we zeiden te kunnen leven, maar waaronder intussen het belijden der kerk soms met voeten werd getreden. Ik heb deze weken me ook nog weer eens verdiept in geschriften van mensen, die, vanwege hun zielestrijd om de dwalingen in de kerk, alléén kwamen te staan. Ik heb me nog weer eens beziggehouden met de Open Brief van 1968 en het Getuigenis van 1971. Hartekreten vanwege een ontspoorde theologie en een overeenkomstig kerkelijk beleid! We mogen eruit leren, dat we niet en nooit mogen wennen aan ongoddelijke situaties, aan leringen en praktijken, waarbij de eer van Christus op het spel staat.

Toen de Gereformeerde Bond in 1909 werd heropgericht, werd van meet af in haar grondslagartikel opgenomen, dat verbreiding en verdediging van de waarheid in de Nederlandse Hervormde Kerk betekende de oprichting van de kerk uit haar diep verval. Daaraan heeft 1951, hoezeer de nieuwe kerkorde ook een breuk betekende met het synodale juk van 1816, ten principale niets veranderd. Ik zeg dit ondanks het vele goede, waarmee de Heere onze Kerk wilde zegenen in de naoorlogse jaren.

Ik zeg dit alles echter om te waarschuwen tegen een te rooskleurige belichting van de kerkorde, waaronder we nu leven. Hoe onze kerk met haar eigen belijdenissen omging, is gebleken uit naoorlogse synodale geschriften, met name ook in het geschrift over de Uitverkiezing. Toen, in 1964, is door de hoogste ambtelijke vergadering van onze kerk de gereformeerde belijdenis inzake de verkiezing al terzijde gezet. Het geschrift over de Uitverkiezing is de hervormde leesregel voor de Dordtse Leerregels.

Het gaat overigens bepaald veel dieper wanneer nu, in de grondslagtekst van de nieuwe kerkorde, een dergelijke leesregel officieel wordt opgenomen. Daaruit wordt duidelijk hoe 'gemeenschap met de belijdenis van het voorgeslacht' nu definitief en principieel moet worden verstaan. Een historische verwijzing naar de kerkelijke stukken. Méér niet!

Nee

Ik heb al gezegd, dat in 1986 door veertig procent van de hervormde gemeenten nee of nee-tenzij is gezegd tegen de intentieverklaring, waarin de noodzakelijke voortgang van het Samen op Weg-proces werd uitgesproken. Als toen van hervormd gereformeerde zijde ook nee-tenzij is gezegd, bijvoorbeeld in een verklaring vanwege het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond, dan was dat 'tenzij' ingegeven door de hoop en de bede, dat er in de verdere voortgang sprake zou kunnen en mogen zijn van waarachtige nieuwe Reformatie, van toewending van de kerk tot haar eigen belijdenis.

Nu de stukken voorliggen, waarin de kerk van de toekomst principieel wordt geregeld, is er géén aanleiding meer om dit tenzij te laten staan. Als dit de nieuwe kerk wordt, moet uitdrukkelijk 'neen', zonder voorbehoud, worden gezegd tegen deze kerkorde met haar grondleggende bepalingen. Dit kan geen kerkorde zijn voor een hervormde, want gereformeerde kerk. Zo is deze kerk niet op de gereformeerde belijdenis aan te spreken.

Dit alles is dan intussen ook wel tekenend voor de wijze, waarop de Gereformeerde Kerken hun aandeel leveren in de eenwording. Zij brengen het integraal-gereformeerde belijden niet

(meer) mee in. We moeten zelfs zeggen, dat de intolerantie ten aanzien van hun eigen confessionele verleden ons, als hervormd gereformeerden, in onze bezwaren minstens zo zwaar weegt als de gelatenheid, die we in de Hervormde Kerk terzake tegen komen.

Ik waag - gegeven deze ontwikkelingen - intussen de stelling, dat zo de Hervormde Kerk bezig is zich los te maken van haar eigen wortels. Dat vraagt nadere uitleg.

Bliksemafleider

Dat heeft niet alleen te maken met het feit, dat bijvoorbeeld de Konkordie van Leuenberg in de grondslag is opgenomen. Dat is ingrijpend, maar het is niet het enige. We moeten zelfs oppassen, dat deze kwestie niet als bliksemafleider gaat dienen voor een minstens zo diep liggende kwestie. Waar ligt namelijk verder óók ons geding met de Gereformeerde Kerken?

Onze liefde tot de vaderlandse kerk - ik zeg nu heel bewust onze liefde; onze, in de zin van hervormd gereformeerde - was en is gelegen in de liefde tot haar belijdenis. Die belijdenis is ons geschonken in de historische worsteling om kerk en staat in dit land. Het gemenebest ontstond zelfs in de worsteling om de kerk, liever nog om de gereformeerde religie. En daarom heeft onze liefde tot de gereformeerde belijdenis ook consequenties naar het hele volk toe. We weten best, dat we de oude volkskerkgedachte vandaag niet zo meer kunnen volhouden als in het verleden het geval was, gezien de smaldeling van de kerk. Het gaat meer om de gerichtheid òp, dan om het omvatten vàn het volk. Maar we moeten niet vergeten, dat al onze hervormde gemeenten een diepe verworteling hebben in de geschiedenis van kerk en staat in dit land en ten diepste ook vandaag nog ten volle volkskerkgemeenten zijn. Ons zicht daarop was en is ten diepste gefundeerd in het verbond. Geen van de gemeenten, waar u als hervormd gereformeerde ambtsdragers werkt, is een voluit gereformeerde gemeente. U hebt het slechts in hope.

Daarom past geen enkele bestaande hervormde gemeente bij welke kerk van de Afscheiding dan ook. Tenzij eerst orde op zaken wordt gesteld in die eigen gemeente en grenzen worden afgebakend, zoals in afgescheiden gemeenten gebruikelijk is.

Maar hervormd gereformeerd zijn, gisteren en vandaag, betekent toch: vanuit Schrift en belijdenis hoop hebben op een doorgaande reformatie van de héle kerk, in alle gemeenten, waarin we onze verantwoordelijkheid dragen, en in de volle breedte van die gemeenten. Liefde tot de belijdenis heeft ook alles te maken met het zicht op het volk. Vandaar ook onze kerkelijke belijdenis van het onverkorte artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis.

Die kerk van de belijdenis nu dreigt te verdwijnen. Voor die kerk van de belijdenis, diep geworteld in onze geschiedenis, willen we ook vandaag opkomen. Wanneer we louter congregationalistisch denken, dat wil zeggen: vanuit de gedachte van her en der nog voorkomende groepen getrouwen, kunnen we hier vandaag geen boodschap hebben. Als we dan maar een plaatsje krijgen, waar we ons gemeentewerk kunnen doen, is het wel. Een los-verband kerk van elkaar-vrij-latende gemeenten is dan principieel aanvaard. Maar hartstocht om de gereformeerde belijdenis is hartstocht om een hervormde kerk, geworteld in de door God geschreven historie.

* * *

In wat ik nu ga zeggen sla ik - ik besef dat - enigszins aangezette tonen aan. Maar de ernst van het moment dringt ons ertoe het zo te zeggen. Van die historische verworteling van de Hervormde Kerk hebben de gereformeerden in het algemeen weinig moeten weten. Ze hebben er ook weinig of niets van begrepen. Dat heeft te maken met de weg, waarop Kuyper de Gereformeerde Kerken heeft geplaatst. Met achterlating van Jan Rap en zijn maat heeft hij een nieuwe, niet in de geschiedenis van ons land gewortelde kerk gesticht; zonder schuldbelijdenis om het volk, om de hele kerk en het hele volk.

En als de plannen doorgaan, gaan we nu niet hènigen maar vèrenigen. Twee kerken met hun

eigen, als gelijkwaardig erkende plaats in de geschiedenis - ik beperk me even tot de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken - gaan samen. En we helen vandaag de breuk op het lichtst.

Ook vandaag nog begrijpen gereformeerden er niets van waarom hervormd gereformeerden in het verleden bleven en tot vandaag gebleven zijn in een kerk, die ze principieel in haar uitingen vaak niet konden verdragen. Dat zit 'm in een manco aan historisch denken.

Recent voegde mij een gereformeerd predikant-lid van de triosynode toe: wij begrijpen jullie, hervormd gereformeerden niet. Als wij, gereformeerden, kerkelijk iets aangenomen hebben, gaan we er allemaal in mee, de één blij, de ander schoorvoetend, wéér een ander morrend, maar toch... En jullie blijven in de Hervormde Kerk maar 'nee' zeggen. Dat is inderdaad ons spanningsveld als gereformeerden in de historische Hervormde Kerk. We kunnen niet weg en we kunnen niet méé.

Gereformeerden gingen ooit wèg en intussen gingen ze massaal méé. Wie het vatten kan, vatte het. De deformatie, waarover dr. Gravemeyer sprak, heeft daar, al mogen we niet generaliseren, toch aangrijpend om zich heengegrepen. Dat breekt ons hart.

* * *

Afgescheidenen hebben het altijd veel beter begrepen. In de loop van de tijd zijn dan ook telkens weer afgescheidenen teruggekomen van de weg, die hun vaders gingen. Ze hebben zich weer gevoegd in het spoor van de kerk der vaders. Juist aan hun boompje wordt vandaag ook geschud. Naar welke kerk gaat het toe? Is die kerk nog verworteld in de geschiedenis, vanwege haar belijdenis?

Nieuwe kerk

Zoals de zaken er nu voor staan gaat het naar een geheel nieuwe kerk. Een kerk zonder echt accoord van kerkelijke gemeenschap.

Wanneer een kerk echter haar belijdenis niet meer duidelijk in het vizier heeft, als accoord van kerkelijke gemeenschap, is het uitgesloten, dat van enige tucht nog sprake kan zijn. Misschien komt dat nog wel het meest tot uitdrukking in de wijze, waarop het ambt van de ouderling is geformuleerd. De ouderling zit niet meer op de leer. In het opzicht heeft hij geen speciale functie. Het opzicht is bovendien uitsluitend in de barmhartigheid en niet óók in de gerechtigheid van Christus gefundeerd. Het zou hier dan ook zelfs wel eens zo kunnen zijn, dat tucht zich richten gaat tegen diegenen, die het nieuwe vrijheidsprincipe van vandaag, dat geënt is op de menselijke mondigheid, verwerpen.

Hoewel dan ook formeel wordt uitgegaan van het presbyteriaal-synodale karakter van de kerk - de presbyter, de ouderling dus voorop! - is deze kerkorde niet ècht presbyteriaal-synodaal.

Een niet onvermaard hervormd kerkhistoricus schreef mij kort geleden: 'in naam reformatorisch, maar in feite vigeert een ander kerkbegrip dan in de reformatorische belijdenisgeschriften. In de formeel-organisatorische structuur zegt men presbyteriaal-synodaal te zijn, maar in feite wordt een knieval gedaan voor het congregationalisme.'

Dit laatste is een niet geringe uitspraak. Maar feit is inderdaad, dat het ambtsbegrip in reformatorische zin danig is uitgehold.

Vandaar dat het bijvoorbeeld in principe mogelijk wordt om ambtsdrager te worden zonder dat belijdenis des geloofs is afgelegd. Zoals er ook een ontkoppeling plaatsvindt van de openbare geloofsbelijdenis en het sacrament van het avondmaal.

Een congregationalistisch kerkbegrip? Ja! Hoewel de visie van prof.

dr. G. J. Dingemans in zijn boekje 'Een huis om in te wonen' - we spraken er in mei van dit jaar over op de jaarvergadering van de Gereformeerde Bond - niet is overgenomen is de gedachte eruit volop present: een kerk met ruimte voor elk type gemeente. En daarin mag dan ook plaats blijven voor hervormde gemeenten, lutherse gemeenten en gereformeerde kerken.

Wie een belijdende kerk voorstaat, moet dan ook tegen deze orde nee zeggen.

Maar intussen wordt nu wel een kerk-van-onderop geregeld. Genoemde kerkhistoricus zegt: het kerklidmaatschap berust niet meer op het geheimenis van Gods verbond en verkiezing, maar op vrije keuze van leden, een keuze welke... naar believen door volwassendoop of kinderdoop is bevestigd. De hele ondertoon van deze artikelen is het denken van beneden, van de autonome mens... Deze ontwerp-orde is een voetval voor de moderne ontwikkelingen, waarin de behoeften van groepen en de gedragswetenschappen de toon aangeven.

* * *

Het is veelzeggend, dat op de triosynode met name gereformeerde vertegenwoordigers, die in niet mis te verstane woorden afscheidnamen van hun confessioneel verleden, ook als om strijd dit ontwerp prezen, omdat het zoveel ruimte biedt voor vernieuwing.

Wie zou niet snakken naar vernieuwing! Maar dan wel naar een vernieuwing des Geestes, niet naar een vernieuwing van onderop, die daardoor gekenmerkt is, dat de autonome mens tót en óm z'n rechten komt, van welke vrijheden hij zich dan ook bedienen moge.

Vernieuwing vraagt echter om doorgaande Reformatie.

Het recente boek van prof. dr. H. M. Kuitert Het algemeen betwijfeld christelijk geloof, tot heden on-weersproken in de Gereformeerde Kerken, is hier een teken aan de wand. De kerk-van-onderop wordt bij hem zelfs gelegitimeerd door een bijbel-van-onderop. Nogmaals, dat breekt ons hart.

Angst en macht

In dit verband wil ik nu enige aandacht geven aan een verwijt, dat telkens in onze richting wordt geuit in verband met ons verzet tegen Samen op Weg. We zouden daarbij door gevoelens van angst worden geleid. De minderheidspositie, die we vandaag innemen in de Hervormde Kerk, zou, bij voortgang van het proces, nog worden verscherpt. Dat nu is een onuitroeibaar misverstand. We zouden - ik heb het vaker gezegd - ons hart mogen vasthouden als we ooit als hervormd gereformeerden van minderheid meerderheid werden. Zouden we de geestelijke kracht en de geestelijke eenheid hebben om dan echt leiding te geven? Maar waar ligt eigenlijk - zo mogen we toch vragen - het centrum van de macht?

Het is niet angst, die ons hier bijeenbrengt. Wel zorg, zorg om de gemeenten. Dat allereerst. We komen met onze gemeenten in een kerk, die wij niet hebben gekozen en die in het verleden ook niet vóór ons gekozen is. We hebben daarom zorg voor de gemeenten, omdat de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken van de laatste tientallen jaren leert hoe ze massaal zijn meegezogen in een dynamisch proces van wat heette 'voortgaande vernieuwing'.

Het is allemaal zo verschrikkelijk hard toegegaan in de Gereformeerde Kerken. En we hebben er zorg om, dat uiteindelijk de Doleantie toch nog, honderd jaar na datum, een greep doet op die hervormde gemeenten, die in het verleden niet meegingen met Abraham Kuyper. Situaties, waar SoW al vergevorderd is, geven daar de symptomen van.

Het gaat bij dit alles ten diepste om de voortgang van de verkondiging naar Schrift en belijdenis in de kerk, die ons lief was en is.

Onze diepste zorg is intussen, dat we in een kerk terechtkomen, die onze kerk niet meer is. Zulke gevoelens, namelijk opnieuw en alsnog meegenomen te worden met de geest der doleantie, leven breder, véél breder in de Hervormde Kerk dan binnen de kring van de Gereformeerde Bond alléén. Mij is diverse malen gezegd of geschreven: jullie hebben een podium, waarop je dit alles samen zeggen kunt, wij hebben dat niet.

Wie beslist?

Dit brengt mij op nog iets anders. Prof. dr. G. Dekker, de godsdienstsocioloog, heeft er recent zijn verbazing over uitgesproken, dat een dergelijk ingrijpend proces helemaal van bovenaf

wordt gestuurd zonder dat de gemeenten er echt bij worden betrokken. Dat brengt mij op de sturing en stuwing van het proces.

Een kerk van onderop wordt geregeld van bovenaf. Toen in 1986 de intentieverklaring werd aangenomen, werd de suggestie gewekt, dat er voorlopig alleen op federatie zou worden aangewerkt. Fusie zou pas dan in het blikveld komen, wanneer de federatie in de gemeenten voldoende gevorderd en geworteld zou zijn. Welnu, met deze gedachte is later volstrekt geen rekening meer gehouden. Ik heb u toegelicht waarom er een kerkorde-ineens kwam. Nu er een ontwerp voorligt, moet echter ook kennelijk op korte termijn de kogel door de kerk.

Terwijl nog slechts enkele honderden gemeenten in staat van hereniging zijn, wordt het fusienet over alle gemeenten gespannen.

Als dit geen dwang mag heten. Hier heerst de macht van het synodale getal, in die zin, dat een numerieke meerderheid ter synode beslist over een numerieke meerderheid aan de basis.

Wij zijn, niet zonder reden, altijd beducht de factor van het getal te laten gelden in de kerk. De kerk is geen democratie. En hantering van het getal riekt teveel naar macht en is dus vleselijk besmet. Dat zal waar wezen. Maar toen op de triosynode was besloten, dat het ontwerp-kerkorde de kerken zou worden ingestuurd ter bespreking, werd allerwegen wel triomfantelijk geconstateerd, dat slechts een handjevol, een kleine twintig synodeleden, tegen was. En dan te bedenken, dat hervormden en gereformeerden evenveel afgevaardigden telden en dat de lutheranen voor hun dertigduizend leden met dertig synodeleden vertegenwoordigd waren. Zo blijft macht in één hand. Betekent het Samen op Weg-proces eigenlijk niet, dat de middenorthodoxie het centrum van de macht voorlopig veilig heeft gesteld?

Maar laat de Hervormde Kerk als 't u blijft beseffen wat het betekent, dat een zo groot deel van haar eigen gemeenten onder grote dwang komt te staan en in gewetensnood komt. Laat ze deze cri de coeur ernstig nemen.

Begrip

Ook wij beseffen zeer wel, dat er gemeenten zijn, waar het proces wel is begeerd of noodzakelijk was. Wat dit laatste betreft - de noodzakelijkheid dus -, Samen op Weg heeft in brede delen van de kerk ook alles te maken met overleving. Een groot sterven is kerkelijk gezien gaande. Wie zou niet huiveren? In allerlei situaties biedt samengaan van gemeenten nog de enige overlevingskansen. In ieder geval is dat ook de drijfveer bij het meedoen en meegaan van de Evangelisch-Lutherse Kerk. Dat deze kerk in zo korte tijd in de kring is opgenomen, heeft ermee te maken, dat men binnenkort niet meer zelfstandig verder zou kunnen bestaan.

We onderschatten de grote nood van de kerkelijke neergang, die zo aangrijpend aan het licht treedt in Nederland, zeker niet. Geen enkele gemeente en geen enkele kerk is er te goed voor om niet in ditzelfde proces van neergang terecht te komen. Dat te beseffen betekent ook, dat we onze gedachten niet alleen laten bepalen vanuit gemeenten, waar het 'zover' nog niet is, maar dat we het geheel op het oog blijven hebben. Het gaat om de profetische roep, de priesterlijke zorg en de koninklijke heerschappij van Christus over de hele kerk.

Dat mag dan intussen ook de leiding der kerk wel beseffen. De over-organisatie echter, die we nu zien, terwille van een kleine minderheid van gemeenten, waar het proces wordt begeerd of nodig is, doet vrezen, dat elk zicht op de realiteit van de kerkelijke verhoudingen uit het oog wordt verloren. Deze reorganisatie zal de kerk niet redden. Ze lijkt in allerlei situaties bepaald te worden door een verstervingsproces. Daarom moet het net aan de andere zijde worden uitgeworpen.

Ik las dezer dagen een uitspraak van Heinrich Bullinger, die zei, dat men nooit aan een veréniging moet beginnen, als dat een andere opdeling teweeg zal brengen. Terwille van het binnenkomen van de één zou men ook vandaag de zonen buiten kunnen sluiten.

Al bij de oprichting van de Gereformeerde Bond zei ds. J. H. F. Remme: 'bij de gratie der indringers vinden ook de zonen der vadersen nog een bescheiden plek in het vaderlijk huis, waar zij mogen wonen als zij stille zijn.' Dat woord is vandaag niet minder, zeker niet minder van toepassing.

Een begaanbare weg?

Welke weg hebben we in de toekomst te gaan? Dat is een vraag, die intussen in alle toonaarden is gesteld en die ons ook vandaag op de lippen brandt. Welke weg zal een begaanbare weg zijn?

De voorzitter heeft in zijn opening gezegd, dat we hier vandaag geen strategie ontwikkelen. Daaraan ligt ten grondslag onze afkerigheid van elk program, dat uit verstandsoverwegingen is en wordt ontworpen. Zulk een program heeft naar onze overtuiging ten grondslag gelegen aan de Doleantie in de vorige eeuw. Daarom is onzerzijds de weg van de Doleantie - anders dan die van de Afscheiding - nog wel eens getypeerd is als verstandswerk. We geven ons dan ook vandaag liever over in de Hand des Heeren, Die Zijn kerk hééft geleid, léidt en leiden zàl, dan dat we ons overgeven aan dergelijke verstandsoverwegingen. Ook in de diepste momenten van onze Nederlandse Hervormde Kerk hebben onze hervormd gereformeerde vadersen geen program ontworpen. Ze hebben op God vertrouwd en zijn uitgeholpen.

Dat alles liet echter onverlet, dat ze intussen wel duidelijk hebben aangegeven: hier staan we, onverminderd op de bodem van de Schrift en de belijdenis, maar verder afhankelijk van de leiding des Geestes.

Dus ook vandaag ontwerpen we geen program. Maar, nu de laatste beslissingen genomen gaan worden en we de fase ingaan van breed beraad in de kerken met betrekking tot de beoogde samenvoeging, is het ook vandaag nodig, dat de kerk, op een beslissend kruispunt staande, wèl weet waar we als hervormd gereformeerden staan.

Hervormd

In de vorige eeuw, in de tijd tussen Afscheiding en Doleantie, heeft Groen van Prinsterer zijn pleidooien gevoerd voor het recht van de Gereformeerde gezindheid. Hij sprak toen, *mutatis mutandis*, over het recht van de hervormde gezindheid. Hij had toen het oog op al diegenen, die 'onbekrompen en ondubbelzinnig' het spoor van de gereformeerde belijdenis wilden volgen, in en buiten het hervormd genootschap van zijn dagen. vanuit het zicht op de bakermat van de Hervormde Kerk in dit land - hij vooral gebruikte de naam vaderlandse kerk - trok hij de lijnen verder naar de toekomst.

We moeten vandaag eerlijk en duidelijk zeggen, dat de weg van Samen op Weg niet de weg van die hervormde gezindheid kan zijn, die Groen beoogde. Daarvoor ontbreekt de èchte affiniteit met het gereformeerde belijden.

Intussen moeten we eveneens zeggen, dat de weg van de gereformeerde gezindheid buiten de vaderlandse kerk geen begaanbare is gebleken.

Juist in dit jaar, nu de hereniging van kerken uit de Doleantie en de Afscheiding (1892) wordt herdacht, en daarbij tévens wordt herdacht hoe kerken terzijde van die hereniging bleven, moeten we dit zeggen. Het is beschamend te moeten constateren, dat gereformeerde belijders elkaar geen millimeter genaderd zijn en metterdaad elkaar ook geen millimeter naderen. Ds. J. Westerink, praeses van de synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, trok dezer dagen een conclusie uit het moeizame synodale beraad over de zogeheten 'kleine oecumene'. 'Liever géén kerkelijke eenheid dan nog eens vijf en twintig jaar moeite', zei hij. Hun weg is kennelijk tot vandaag geen begaanbare voor kerkherstel in gereformeerde zin. Dat zeggen we, hoezeer we ons ook vandaag van harte verbonden weten met allen, die met Groen van

Prinsterer de gereformeerde belijdenis liefhebben, daaruit en daarnaar van harte en onbekrompen leven willen en zo mede de gereformeerde gezindheid uitmaken.

* * *

Nu de Hervormde Kerk echter zelf duidelijk een stap terzijde zet, en zij het spoor van de vaderlandse kerk dreigt te verlaten, moeten we - vanwege de belijdenis en vanwege de geschiedenis - zeggen, dat we onze hervormde plaats wensen te blijven innemen. Met welk recht zal men ons daarvan wegdringen? Onze weg zal, naar het zich laat aanzien, dat wil zeggen wanneer de plannen ten uitvoer worden gelegd, in de toekomst de oud-hervormde weg zijn. Zoals de zaken er nu voorstaan, zullen hervormde gemeenten blijven voortbestaan. Ik leg de nadruk op: blijven. Maar wat zijn hervormde gemeenten zonder een hervormd kerkelijk verband? Daarom zullen zeker al die gemeenten, die in het hervormde spoor verder zullen gaan, zoeken naar een kerkelijk kader om in het uitgezette spoor van de vaderen te blijven, hoe dat verder ook gestalte zal krijgen. De naam van de Gereformeerde Bond - tot verbreiding en verdediging van de waarheid in de Nederlandse Hervormde (geref.) Kerk - zal voorlopig dan ook nog niet veranderd worden.

Samen

Die 'oud-hervormde' weg zal betekenen, dat de plaats midden in het volk in het oog gehouden blijft.

Daar zal het Woord Gods opklinken.

Daar zal de dienst aan het Evangelie tot hen, die buiten staan, plaatsvinden.

Daar zal blijken of het gereformeerd belijden ook onder ons nog zodanig saambindende kracht heeft, dat we zoutend zout zullen zijn in de samenleving. Als we dit zo zeggen, denken we met name ook aan hervormde gemeenten of hervormde wijkgemeenten in situaties, waarin nu al het proces ver is gevorderd. In bepaalde situaties blijkt nu al, dat er van een soms onhoudbare positie sprake is.

De plaats, waar onze roeping ligt, kan dan ook niet die van isolement zijn, louter om eigen gemeente veilig te stellen. Die plaats leidt onherroepelijk tot gemeentelijke verknussing.

Maar wel ligt ook vandaag in het isolement van ons gereformeerd beginsel - want dat bedoelde Groen van Prinsterer - onze kracht.

Vanuit de saambindende kracht van de gereformeerde belijdenis en de religie ervan zullen we nochtans verder gaan.

Zoals de kerk zelf nu echter verder wil gaan, zó kan het niet. Dat zeggen we nadrukkelijk. Zo kunnen we niet mee.

* * *

Ik ga afsluiten. Toen in de vorige eeuw de Afscheiding zich voltrok, maakte ds. Bernard Moorrees, toen predikant in Wijk, naar buiten kenbaar hoe hij, niet meegegaan zijnde met de afscheidingskaravaan, 's zondags zo gezegend avondmaal had gevierd met zijn gemeente.

Ook wanneer we vandaag het avondmaal vieren, kan er diezelfde beleving zijn. In gemeenschap met de Koning der Kerk wordt de gemeenschap met het voorgeslacht soms diep beleefd. Wij maken ons niet los van de stoet van getuigen, die ons voorgingen en die een even dierbaar geloof deelachtig waren.

Die bevinding van de gemeenschap der geslachten laat zich niet in daden uitwerken. Ze laat zich wel in een gestalte vertalen, namelijk die van inwachting van het doorbrekende, voortleidende werk van de Heilige Geest.

Intussen zijn we wel Evangeliebelijders. Daarom gaat het ten diepste.

Verbond - kerk - gemeente

Om de heelheid van de kerk

Alle eeuwen door gaat de Kerk van Christus in een gebroken gestalte haar weg door de geschiedenis. Voortdurend verkeert ze in doodsnood. De bruid van Christus, de vrouw van het Lam leidt op aarde een aangevochten bestaan.

Maar,... zij draagt op haar weg door de tijden de onuitputtelijke belofte van haar Koning mee: 'En, ziet Ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld'. Hij streed haar strijd, en behaalde voor haar de overwinning. Haar bestaan heeft ze aan Hem te danken.

Hij vergadert haar door Zijn Geest en Zijn Woord. In Hem is ze ingelijfd. Daarom is de ecclesiologie onlosmakelijk verbonden aan de christologie! Hebben we het over de Kerk, we hebben het over het lichaam van Christus.

De Nederlandse Hervormde Kerk

Een van de gestalten waarbinnen zij zichtbaar wordt, is de Nederlandse Hervormde Kerk. De kerk ontstaan in het geding om kerk en vaderland. Deze kerk is ons lief:

1. In de eerste plaats om de verkondiging van het heilig Evangeliewoord dat God in haar midden gaf. Door Geest en Woord worden in haar midden harten verbroken en komen zondaren tot bekering. Christus vergadert in haar midden Zijn kerk.
2. In de tweede plaats om Gods trouw aan Zijn verbond door de geslachten heen. Dachten wij soms dat God de draden afgehecht had, Zijn trouw reikte verder dan ons angstvallig vermoeden.
3. In de derde plaats om haar belijdenis. Daarin is de waarheid van de Schriften, het geloof van de kerk der eeuwen vertolkt. Zij vormt de spreekregel van de kerk.
4. In de 4e plaats om haar gemeenten. In de bedding van haar gemeenten heeft Gods Geest Zich voortbewogen met het Woord om Christus' bruid te vergaderen. In die bedding wordt Gods verbond voortgeplant van geslacht tot geslacht.

In deze kerk zijn we gedoopt, zijn we door de woorden van God geraakt, deden we belijdenis, zijn we in het ambt bevestigd.

Aan haar hebben we ons in onze jawoorden, toen we belijdenis deden en toen we ons ambt aanvaardden, verbonden. Om haar behoud hebben we gebeden en gestreden. Zij is een vervallen kerk, geschonden en aangetast. Vele keren werd in haar midden haar belijdenis weersproken en uiterst sporadisch weersprak zij wat haar belijden weersprak. Daarom werden en worden we uitgedaagd: 'Scheidt u af van haar'. Maar wij konden en durfden niet. Samen werden we ziek, samen moeten we gezond worden. Bij alle nood en verval in haar midden klampten wij ons vast aan de God van het verbond: 'Gedenk de trouw aan ons voorheen betoond'!

Crisis

Maar nu, nu naar het schijnt de Nederlandse Hervormde Kerk op zal gaan in de Verenigde Protestantse Kerk in Nederland, staan we voor een ontzaglijk dilemma en wij worden in onze kerkelijke liefde verscheurd tot op de bodem van ons hart. We gaan als kerk en als gereformeerde beweging in haar midden door een diepe crisis.

Eénheid

Laten we ondertussen vooropstellen dat de éénheid van Christus' lichaam diep bijbelse wortels heeft. Eénheid van gemeente en kerk rust in de éénheid van de Vader en de Zoon en

de Heilige Geest. Vanuit dit geheimenis der kerk geloven wij de éénheid. Voor haar éénheid bidt Christus in 't Hoge priesterlijk gebed: 'Opdat zij allen één zijn, gelijkewijs Gij, Vader, in Mij, en Ik in U, dat ook zij in Ons één zijn; opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt'. (Joh. 17 : 21).

Wie is niet diep geraakt door dit gebed van Christus?

Wie moet geen schuld belijden over onze verdeeldheid en over onze machteloosheid om de verdeeldheid te overwinnen?

Waarheid

De éénheid is tegelijk onderdeel van de waarheid. Gaat het om waarheid, het gaat ook om éénheid. Gaat het om éénheid, het gaat ook om Gods waarheid. We kunnen ze niet tegen elkaar uitspelen. Christus vergadert Zijn gemeente in de éénheid van het ware geloof. Paulus schrijft dat zo in Romeinen 15 : 6 'Opdat gij ééndrachtig, met één mond, moogt verheerlijken den God en Vader van onze Heere Jezus Christus'.

De kerk is, wat zij in Christus is, Hij vergadert, beschermt en onderhoudt haar. Zij is kerk dankzij Gods verkiezing en Zijn verbondstrouw. Ze is wat zij is dankzij de gemeenschap door en met de Heilige Geest.

Maar zij is ook wat zij belijdt! 'Op deze Petra zal Ik Mijn gemeente bouwen'. Haar belijdenis is 'akkoord van gemeenschappelijk belijden'. Haar grondslag kan daarom nooit een som zijn van de delen. Alsof er een deelwaarheid is bij de één en een deelwaarheid bij de ander. En wanneer we dat samenvoegen dat we dan een totaalwaarheid hebben. Nee, de kerk wordt gebouwd op de waarheid Gods, door de inwoning van de Heilige Geest.

Dat krijgt haar gestalte in haar belijdenis, maar ook in haar kerkorde en in de structuur van de kerk. De reformatie legt een nauwe relatie tussen belijdenis en kerkorde.

Bezwaar tegen SoW

Daar ligt nu juist ons grote bezwaar tegen de concept-kerk orde. In diverse toonaarden is dat verwoord. Bezwaren in de brochure 'Ondeugdelijke basis' vertolkt, staan nog steeds recht overeind. Tot nu toe was een exclusief beroep op de gereformeerde belijdenis mogelijk, 'de stukken lagen er'! De grondslagformule van de Verenigde Protestantse Kerk in Nederland is niet meer voluit gereformeerd. De conclusie is pijnlijk maar waar, dat bij het doorgaan van het proces het nieuwe kerkgenootschap niet meer voluit in de historisch gereformeerde traditie staat. Ik denk aan het opnemen van de Augsburgse Confessie en aan de Concordie van Leuvenberg, die 'met name op het punt van de uitverkiezing in volstreekte tegenspraak is met de Dordtse Leerregels'. (Ondeugdelijke basis, p. 17)

Daarbij komt ons diepe bezwaar tegen het proces op zich. Dwangmatig wordt het voortgestuwd, ondanks bezwaren van vele, vele gemeenten en classes.

Deze reorganisatie is geen reformatie, er is geen waarachtige terugkeer tot God en Zijn Woord. De breuk wordt hersteld zonder enige vorm van schuldbelijdenis over de ontrouw aan de Schriften, over de schuld van de kerk aan hen die in de vorige eeuw heengingen, zonder schuldbelijdenis over het heengaan in de vorige eeuw.

Moeten wij, Generale Synode van de Nederlandse Hervormde Kerk daarover niet samen schuld belijden? En waarom honoreert u de stem van velen uit uw midden, van vele van uw gemeenten, die zeggen niet mee te kunnen, niet? Wij staan voor het recht van de waarheid Gods op heel de kerk! Voor een eenduidige, heldere bijbels gereformeerde grondslag. Opdat we kerk zouden zijn naar de maatstaf van Gods heilig Woord. Het gaat ons niet om een plaatsje in de kerk, maar om een gereformeerde kerk.

U moet van ons aannemen dat onze diepste zorg voor de kerk spreekt, wanneer wij zeggen: 'Zo kan en mag het bij u en ons niet verder.' Wij hunkeren naar 't heil voor de kerk, in

gehoorzaamheid aan God en Zijn Woord!

Het gaat ons niet om de beleden waarheid in een vitrine. Maar om het functioneren van de belijdenis en het beleven van haar religie in de kerk. 'Een historische belijdenis dient niet, om er zich als op een antiek document terug te trekken, maar opdat zij ons leide in de waarheid van het heden'. (J. Bosch: Groen van Prinsterer en de kerkelijke strijd van het heden, 1936) Broeders, beseffen wij ten volle dat de meest zuivere grondslag geen garantie is voor geestelijk leven?

Maar, anderzijds, synode, vormt de sana doctrina, de gezonde leer, de zenuw, de verbindende kracht binnen de kerk. De Heilige Geest overwint mensen door en met Gods waarheid. Hij verbindt ons aan Zijn waarheid.

We kunnen niet ophouden te zeggen dat dat gestalte moet krijgen in de orde van de kerk die voorligt opdat zij beantwoordt aan het bijbels beeld van gemeente en kerk: 'Pilaar en vastheid der waarheid'?

Bescheiden, omdat er bij ons zoveel mis is, maar toch duidelijk, omwille van Gods Woord, vragen we aan synode en kerk: 'Hoor deze roep vanuit uw gemeenten, wij kunnen en durven op de gereformeerde grondslag van de kerk niet inleveren'.

Verootmoediging

Ondertussen vragen we ons vertwijfeld af: 'Hoe heeft 't kunnen komen tot deze diepe crisis?'

Totdat,... wij het ons afvragen voor de ogen van de heilige God! Broeders, stonden wij, bewogen door Christus' liefde, op onze post in het kerkelijk leven?

Waren wij diep doordrongen van de nood van de kerk, en dragen wij het als onze eigen nood en schuld voor God?

Leven wij in verootmoediging uit de trouw van Gods verbond?

Was en is ons geluid in 't midden van de kerk zuiver?

Zwegen wij niet te veel? Ging het ons niet al te vaak om onszelf en om het veilig stellen van onze al of niet kerkelijke posities?

En als wij spraken, spraken we dan op de juiste toonhoogte?

Wordt ons spreken gekenmerkt door profetisch zicht en door priesterlijke bewogenheid in het midden van de kerk en van het volk? Is 'het gruis van Sion' werkelijk aanleiding tot verslagenheid onder ons?

Is het ons een voortdurend verdriet voor God dat de voorliggende grondslag van de VPKN niet eenduidig gereformeerd is, en daarom onaanvaardbaar?

Broeders, moeten wij niet samen voor God onze hoofden buigen, u en ik? Onze persoonlijke, ambtelijke en kerkelijke zonden getuigen tegen ons. Onderling wantrouwen en hoogmoed en zelfoverschatting beheersen ons. Hoevele kansels zijn niet voor elkaar gesloten? Is dat de bedoeling van de Heilige Geest?

Wat zijn we in ons doen en laten wereldgelijkvormig. Worden schuld, en verslagenheid voor God, buigen onder Gods oordeel, schuldvergeving, innerlijke vrede met God, de liefde van God, de blijdschap in de Heere, de praktijk van de godzaligheid, onder ons in hun diepten doorleefd? Zijn onze gemeenten werkelijk levende gemeenten, vol van het leven uit Christus, éénparig en volhardend in de gebeden?

Een voortdurende schuldbelijdenis over onze kerkelijke en gemeentelijke, onze ambtelijke en persoonlijke zonden is nodig. Aan de voeten van de hoge en de heilige God, voor de ogen van de Koning van de Kerk, Jezus Christus, opdat wij in deze nood tot God roepen.

'En nu, o Heere, onze God! Wij hebben gezondigd, wij zijn goddeloos geweest... O Heere, hoor! o Heere, vergeef! o Heere, merk op en doe het, vertraag het niet! Om Uws zelfs wil, o mijn God!' (Dan. 9 : 15-19) Broeders, laten wij bidden dat Gods Geest ons deze verootmoediging leert. Wie weet God mocht Zich wenden en de kerk helen.

Niet wij plantten de kerk der vaders, niet wij hebben haar in stand gehouden, niet wij kunnen haar voortzetten. Dat ze er is, is dankzij Gods genade.

Dat ze gebleven is, is dankzij Gods verbondstrouw.

En onze hoop dat ze blijven zal, is alleen hoop op de genade van de levende God, en niet op de daad- en wilskracht van mensen.

De gemeente

Ondertussen worden wij teruggeworpen op de Schriften, om een doordenking van de vragen van het kerk-zijn.

'Dat de Zoon van God... Zich een gemeente,... door Zijn Geest en Woord, in eenheid van het ware geloof,...

vergadert, beschermt en onderhoudt'. (H.C. Z. 21) De kerk bestaat slechts in verbondenheid aan Hem, rustend op het fundament van Zijn lijden, sterven, en opstanding.

Rond 'de verkondiging van het Goddelijke Woord, met de aanklevende bediening der gebeden en der heilige sacramenten', vinden wij het kloppend hart van de kerk. Daar houdt de Heere zich op met zondaren in de ruimte van Zijn verbond.

Daar wordt de kerk zichtbaar. In het presbyteriale-synodale stelsel van kerk-regering is daarom de plaatselijke gemeente uitgangspunt.

De eerste twee kenmerken van de kerk, de zuivere bediening van het Woord en de reine bediening van de sacramenten, vinden we in de eerste plaats binnen de gemeente. Evenals de handhaving van de kerkelijke tucht, die het best tot haar recht komt onder de prediking van het Woord en in een zorgvuldig pastoraat.

De kerk is geroepen in haar grondslag en in haar orde de voorwaarden daarvoor te scheppen, de lijnen daarvoor aan te geven. Vandaar onze voortdurende worsteling om een gereformeerde kerk die haar belijdenis handhaaft.

Ondertussen krijgt in de Schrift de plaatselijke gemeente grote nadruk: 'de gemeente Gods die te Corinthe is', 'de gemeenten van Galatië'. 'En schrijf aan de engel der Gemeente van Efeze', of 'van Smyrna', of van..., en toen ontvingen al de zeven gemeenten een verschillende brief. Daarom blijft concentratie op de gemeente nodig, opdat wij Gods eigenlijke werk niet uit het oog verliezen. Daar in de gemeente wordt het leven met God geleefd, daar wordt Gods toorn en Gods genade gepreikt en beleefd. Daarom dragen wij in onze harten een diepe zorg om de gemeenten. Een diep verlangen naar het behoud van gemeente en schare om en achter de gemeente.

Broeders blijf volhardend, biddend, werkend op uw post in de gemeente. Sta biddend en volhardend in haar midden met de woorden Gods. Zouden gemeenten scheuren, dat zou een ramp zijn voor de gemeenten, voor velen van u, voor uw gezinnen, voor de kerk in ons vaderland. Wij zeggen het met klem tegen de synode, maar met evenveel klem tegen elkaar: 'Dat kunnen wij ons toch niet veroorloven, dat we hoe dan ook het zover laten komen?' Ook omdat wij hebben geleerd uit de geschiedenis dat de ene breuk de andere oproept.

'... in de eerste dertien jaar van de geschiedenis der Afscheiden Kerken vonden niet minder dan vijf scheuringen plaats, waardoor deze kerken in zes, elkaar soms vervloekende, kerkengroepen werden uiteengereten'. (J. Veenhof, Prediking en Uitverkiezing, p. 7)

'Indien er dan enige vertroosting is in Christus, indien er enige gemeenschap is des Geestes, indien er enige innerlijke bewegingen en ontfemingen zijn; zo vervult mijn blijdschap dat gij moogt éénsgezind zijn, dezelfde liefde hebbend, van één gemoed en van één gevoelen zijnde!' (Fil. 2 : 1 en 2)

Verbondenheid

Ondertussen staan wij in de Kerk, 'niet met één been, maar met beide benen!... En zo wij niet hadden geloofd, dat God ons Zijn goed zal laten zien... wij waren in onze ellende, ook in onze kerkelijke ellende vergaan'. (G. Boer, Crisis der Midden-Orthodoxie, p. 22)

En als we moe worden en willen opgeven? God geve dat het ons vergaat als Jeremia, toen hij 't wilde opgeven, toen hij dacht: 'Heere, stuur me met ontslag', toen begon het Woord Gods in hem als een vuur te branden en sprak hij in de vervallen kerk van zijn dagen. Laat ons God bidden om deze geloofsmoed en geloofsvisie, om in het midden van de kerk, in de kracht van Zijn Geest, getuigend te staan, voor de waarheid Gods, in de Schrift, en vertolkt in de gereformeerde confessie.

Gods roeping

Deze roeping blijft. Tenzij de kerk een valse kerk wordt, dan zijn de grenzen bereikt. Daar heersen menselijke inzetten over Christus' Woord. Daar heeft de gezonde leer geen plaats meer, de rechte prediking wordt niet geduld, evenmin de zuivere bediening van de sacramenten, de tucht keert zich tegen hen die Godzalig leven. 'Wij moeten eerst geroepen worden, en wel om de belijdenis der waarheid, eer wij uitgeworpen worden tot afscheiding,... en ik zou over mijn afscheiding niet gerust kunnen zijn, indien ik op een andere wijze de Kerk verliet'. (B. Moorrees: 'Een eenvoudig doch ernstig woord aan al mijn geloofsgenooten' p. 14.)

Broeders, leeft deze houding diep in ons hart, ingebed in de vreze des Heeren? Haar schuld is mijn schuld. Daarom kunnen wij onder de schuld en het oordeel niet vandaan. 'Wij hebben U, o Heere verwacht, ook in de weg van Uw gerichten' (Jes. 26 : 19).

Dat naar het schijnt onze protesten niets hebben uitgewerkt, dat door de synode niet echt is gehoord naar het grondvlak, veel meer dat de Heere onze gebeden tot nu toe naar het schijnt niet heeft gehoord, wat betekent dat? Moeten wij onze protesten transformeren tot acties? Zullen wij dreigen?

Heeft het niets in zich van een oordeel van de levende God over onze zonden, over onze ontrouw? Dat te zeggen is ondertussen uiterst schokkend! Maar het doet me denken aan Israël, aan de ballingschap.

Daniël en zijn vrienden werden meegevoerd. Jeremia en andere vromen, die ook hun knieën voor de Baël niet gebogen hadden, werden meegevoerd. Aan de stromen van Babylon, op vreemde grond, weenden ze, en baden God om genade!

We durven in de crisis van nu niet naar menselijke daadkracht te vragen, maar we pleiten op Gods verbond. Daarin ligt altijd, nu en ook in de toekomst, zo onverhoopt het S.o.W.-proces toch doorgaat, God verhoede het, het wezenlijke van waarachtige liefde voor de kerk! Daarin ligt de ootmoed van hen, die er geen bezwaar meer tegen kunnen hebben, dat God hen 'met vroom en onvroom op één hoop harkt.'

Verbond

Zo bleven Hanna en Samuël in de tabernakel. Wie maakte zich daar nog druk over de grondwoorden van Israëls geloof en bestaan: 'Hoor Israël, de Heere uw God is een enig Heere'? Maar ze hebben er gestaan en geleefd en vurig gebeden.

En in 't diep vervallen Israël, in de gevaarlijke tijd onder Achab, had de Heere er nog 'zeven duizend die de knie voor Ba'al niet gebogen hebben'.

De profeten hebben Israël en Juda in hartstochtelijke bewoordingen tot bekering geroepen. Diep waren ze doordrongen van de heiligheid en het gericht van God dat over Zijn volk ging,

maar evenzeer van Gods verbondstrouw. Krachtig en bewogen hebben ze van Gods toorn getuigd over Israëls zonden, en hebben ze volk, priesters en koningen teruggeroepen naar Gods waarheid. Tegelijk wisten ze zich volstrekt solidair in de schuld met het ganse volk. Ze konden in de ontrouw van het volk niet mee. En toch liepen ze van het volk niet weg. Ze spraken en baden, en weenden over Israëls zonden.

Zelfs toen Israël werd weggevoerd, lieten ze het volk niet los.

Want,... er kwam geen eind aan Gods verbond.

Nieuwe Testament!

Hoe was de situatie in de kerk van het N.T.? Ik denk aan de gemeente van Corinthe. De fundamentele belijdenis voor het kerk-van-Christus zijn werd ontkend. De opstanding van Christus werd in haar midden geloofchend. Er vond geen zuivere bediening plaats van het sacrament van het Heilig Avondmaal.

Ik denk aan de gemeenten van Galatië: 'O, gij uitzinnige Galaten, wie heeft u betoverd, dat gij der waarheid niet zoudt gehoorzaam zijn'. (Gal. 3 : 1) Maar de apostel bleef in haar midden, hij kon niet weg. Profetisch bewogen riep hij de gemeente terug. Gedreven door de liefde van Christus, wetend van de schrik des Heeren, voerde hij het geding om de waarheid!

Van Paulus wil ik met u naar zijn Meester. Zijn belijdenis van de waarheid Gods heeft Hij met Zijn bloed bezegeld. De ijver van Uw huis heeft Mij verteerd. De stad en de tempel wierpen Hem uit, hebben Hem gevloekt en gelasterd! Daarmee trok Israël een radicale streep door haar eigen belijdenis: 'Wij hebben geen koning dan de keizer'!

Maar, in die stad, in die tempel heeft de Heere Zijn Geest uitgestort! Daar klonk enige tijd later het Evangelie van de Gekruisigde en Opgestane. Daar werd de vervallen hut van het huis van David opgericht. Omdat de Geest der waarheid dode harten tot leven wekte door het Woord dat klonk.

Deze lijnen uit de Schrift hebben onze vaders diep geraakt. Profetisch getuigend van Gods waarheid en priesterlijk bewogen om de nood van het volk hebben ze in de kerk gestaan!

Ik denk aan het indrukwekkende hoofdstuk van Wilhelmus ê Brakel over de kerk. Een enkel citaat: 'Altijd zijn er kwaden onder 't koren, onkruid onder de tarwe. Beschouwt de kerk van Adam tot Christus, en gij zult bevinden, dat God in het merendeel geen behagen had, (1 Cor. 10 : 5).

'Deze zaken moeten ons tot waarschuwing dienen, om aan haar zonden geen deel te hebben. En ook leren ze ons, dat men om de onzuiverheid van de kerk niet moet uitlopen, en een andere zuivere kerk trachten op te richten, met hoedanigen het te allen tijde, en ook in onze dagen slecht en tot ergernis, en met een teken van Gods toom is afgelopen, gelijk wij zien in de Labadisten. Wat zullen wij van de kerk die zo verdorven is oordelen? Zullen wij zeggen, dat zij om haar verdorvenheid niet meer de kerk van Christus is? Zullen wij haar verachten, zullen wij eruit lopen? Neen, dat is dwaasheid'.

Aangewezen op het kruis

Nooit kwam in deze wereld de kerk uit boven de gestalte van een zondares bij het kruis (Luther). Zoals de goddeloze gerechtvaardigd wordt, zo moet ook de kerk als geheel, zo moeten u en ik, steeds weer leven van het onbegrijpelijke wonder van de rechtvaardiging van de goddeloze. Nooit kon de kerk roemen in haar eenheid. Met gebroken stem moet ze belijden dat zij in haar zondaarsgestalte, aangewezen is op haar Koning, aangewezen op de vergeving van de zonden, op genade.

'Daarom is in het Apostolicum', zo zegt Calvijn, 'het artikel van de vergeving van de zonden vastgeknoopt aan het artikel over de kerk'.

Tenslotte

Ryle schreef: 'Heeft iemand 't verlangen om de Kerk van Christus te helpen? Laat hem bidden om een grote uitstorting van de Heilige Geest.' Laat ons in deze crisissituatie bidden om de Geest der genade en de Geest der gebeden, opdat Hij doet wat wij niet kunnen, de kerk, ons, brengen tot een nieuw réveil! Alleen zo wordt onze strik gebroken. Zo wordt de kerk weer tot een pilaar en vastheid der waarheid. Zo wordt ze tot een stad op de berg, een licht in onze duistere samenleving.

Zo zal ze antwoorden kunnen geven op de enorme vragen van de secularisatie, en zal ze werfkracht ontvangen door de Geest van God. In onze diepte, in onze verlegenheid zij onze hoop op God.

'En nu, wat verwacht ik, o Heere! Mijn hoop, die is op U'. (Psalm 39 : 8)

Apeldoorn

ds. G.D. Kamphuis

Toespraak gehouden op de Kerkenradendag op 21 september 1996 te Amersfoort.

Om het recht der hervormde gezindheid

De weg van de hervormd gereformeerden in de komende jaren

Wat ik u deze morgen ga zeggen is aangekondigd onder de ietwat pretentieuze titel 'De weg van de hervormd gereformeerden in de komende jaren'. Wie immers is echt in staat de toekomst, zelfs de meest nabije toekomst te overzien? We weten niet wat de dag van morgen brengen zal. Kunt u zich voorstellen straks te zullen leven in de één en twintigste eeuw? Kunt u zich voorstellen hoe de kerk er in het jaar 2006 - tien jaar na dezen - zal uitzien?

Leven we bovendien nog in de verwachting van de wederkomst des Heeren? Of geldt misschien ook van ons, zoals ten tijde van de apostelen, dat we ons vertwijfeld afvragen 'Waar is de belofte van Zijn toekomst?' (2 Petrus 3 : 4)? Alle dingen blijven immers zoals ze er al zolang zijn?

En houden we, als we bedenken in het laatste der dagen te leven, nog rekening met de ernstige vraag van Jezus Zelf: 'Doch de Zoon des mensen, als Hij komt, zal Hij ook geloof vinden op de aarde?' (Luk. 18 : 8)

* * *

Kortom, op de vraag hoe de gestalte zal zijn van de kerk van Christus in de wereld en in dit land zullen wij het laatste antwoord niet kunnen geven. Over het verleden, ook over het verleden van de kerk, valt concreet te spreken, hoe verschillend dat verleden ook kan worden geïnterpreteerd. De toekomst echter valt niet in kaart te brengen. Die is slechts te geloven en te verwachten.

De toekomst van de kerk ligt in de handen van Hem, die beloofd heeft met de Zijnen te zullen zijn tot aan de voleinding der wereld. Dat is geen belofte voor welk kerkelijk instituut dan ook, ook niet voor de Nederlandse Hervormde Kerk. 'De aard van de tegenwoordigheid, die Christus de Zijnen toezegt, moet geestelijk worden opgevat', zegt Calvijn bij dit Schriftwoord. Doordat Christus spreekt over 'het einde der wereld' mogen allen, die de verschijning van de Heere Jezus Christus, wáár ook ter wereld en in welke kerk dan ook, hebben liefgekreken, geestelijk moed putten uit deze belofte, die Christus aan Zijn discipelen gaf, al ligt hier geen garantie dat de kandelaar ook overal zal blijven.

Worsteling

Intussen dragen we binnen de kerk, waarin we leven, wel grote verantwoordelijkheid, allereerst voor God maar ook voor de komende generatie. Daarom weten we ons ook betrokken in de worsteling om de toekomst van de kerk. Het gaat om ons en onze kinderen. Zal Christus nog geloof vinden op aarde? Dat is een vraag, die ons na aan het hart komt als we aan ons nageslacht denken.

Het is daarom niet om het even hoe wij mensen de kerk inrichten en ordenen. Daarom hebben we ons als hervormde gereformeerden ook de jaren door betrokken geweten in de worsteling om de kerk, om de concrete Hervormde Kerk als belijdende kerk met name. We hebben voor haar gebeden, om haar gestreden en aan haar geleden; geleden vooral om haar ontzonken zijn vaak aan de Waarheid.

Menselijk gezien hebben wij nederlaag op nederlaag geleden.

Nochtans is de kerk des Heeren door alle diepten heen ook in de Hervormde Kerk blijven voortbestaan en zijn geslachten lang mensen er gezegend in de gezegende Hogepriester van onze belijdenis. Dat staat op rekening van de trouw des Heeren en niet op rekening van onze trouw, van de trouw van rechtzinnige belijders. Als Israël er zich in het Oude Testament op beriep Abrahams geslacht te zijn werd het door de Heere op de nominatie gezet om te

verdwijnen. Nochtans bleef dan uiteindelijk Gods trouw schitteren. Als wij er ons als hervormde gereformeerden, openlijk of bedekt, eigenlijk op gingen verheffen of zouden gaan verheffen, dat wij (nog) de rechtgeaarde zonen en dochteren van de kerk, van de Hervormde Kerk ook zijn, zouden ook wij het oordeel verdienen. De Heere Zelf staat garant voor Zijn kerk.

Invloed

Langzaam maar zeker nam de invloed van het rechtzinnige deel der kerk toe, ook gezien de afkalving van de kerk in haar volle breedte. Dat geeft ons toch rechten, dachten we misschien? Van de hervormde kerkgangers op gewone zondagochtenden rekent veertig procent zich tot de Gereformeerde Bond, liever de hervormd gereformeerde modaliteit, op zondagmiddagen zelfs vijf en zeventig procent. Daarmee staat toch niet in verhouding onze getalsmatige invloed in de synode, dachten we heimelijk?

Niet zodra echter zijn we het gaan verwachten van een meerderheid van de rechtzinnigheid in de Hervormde Kerk of het Samen op Weg proces doorkruiste verwachtingen aangaande onze getalsmatige invloed. Vertrouwen op macht of getal wordt ons als een rietstaf uit handen geslagen. Het net moet kennelijk aan de andere zijde. Zouden we er niet uit moeten leren, dat onze verwachting uitsluitend moet liggen in de kracht van Woord en Geest, die nodig is om de hele kerk te vernieuwen en op te wekken?

* * *

Dat laat onverlet, dat het voor de verantwoordelijkheid van de kerk zelf is hoe ze omgaat met dat deel der kerk, dat haar aanspreekt op het alleen gezaghebbende van de Schrift als enige regel des geloofs en op de gereformeerde belijdenis als spreekregel voor de kerk. Nog zeer onlangs schreef prof. dr. H. M. Vroom in Centraal Weekblad, dat het 'een bestuurlijke dwaling' lijkt, dat ongeveer de helft van de meelevende gemeente nog geen derde van de stemmen ter synode heeft.

Nochtans -- en dat vraagt diepe zelfverloochening -steken we ook vandaag als hervormd gereformeerden de hand in eigen boezem. We deden dat op de jaarvergadering van de Gereformeerde Bond. Ds. Kamphuis deed dat zoéven. Drs. W. Ch. Hovius deed dat in zijn brochure 'Wie zal?... Verhef gij!' ('Tien vragen en opmerkingen bij het Samen op Weg proces'), waarin hij alle geledingen in de kerk met de neus op de schuld drukte, en daarvan de Gereformeerde Bond niet uitsloot, ook niet als het om Samen op Weg gaat. Niet aflatend hebben we onze positie bepaald ten opzichte van Samen op Weg.

Daarin hebben we leiding willen en ook mogen geven. Maar wat overblijft is schuld. Moeten we hierin ook niet leren de ontwikkelingen in de kerk aan de Heere over te geven, uit handen te geven? 'Hadden we toch een krediet voor God en Zijn Verbond', zegt Hovius.

Is de kerk en zijn we ook als hervormde gereformeerden niet zo gefixeerd geraakt op Samen op Weg dat dit krediet naar achter wordt gedrongen en we, óók als hervormd gereformeerden, nauwelijks nog geestelijke energie vrijmaken om bezig te zijn met die vragen, die voor de kerk in deze tijd van Godsverlating de eerste vragen moeten zijn? De godsverduistering, het ontzinken van de samenleving aan de normen en waarden, ons gegeven in Gods heilzame geboden, de zending en de evangelisatie en vooral ook het geestelijk leven in de gemeente.

Herinnering

Intussen is het goed om nog even de feiten te noemen. Ik houd mij daarbij aan enkele hoofdlijnen. Vanaf 1976, vier jaar nadat voor het eerst een combisynode van de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken werd gehouden, is door het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond in allerlei vorm verzet aangetekend tegen het SOW-proces, zoals het zich vanaf die jaren is gaan ontwikkelen.

In 1976 werd in een Verklaring uitgesproken, dat we 'met leedwezen en bewogenheid maar ook in zorg om het belijden der kerk' de nu nagestreefde eenwording niet begeerden, omdat die eenwording geen versterking van de prediking naar Schrift en belijdenis zou zijn.

In 1979 werd uitgesproken dat we werden 'meegenomen' in de beweging 'Samen op Weg'.

Op de jaarvergaderingen van de Gereformeerde Bond in 1985, 1986 en 1987 hebben we onze kritische positie bepaald, gegeven de 'staat van hereniging', die in die jaren werd uitgesproken. In oktober 1987 hebben we een ambtsdragersbijeenkomst belegd in Barneveld, uitlopend op een manifest, dat werd gezonden aan de generale synode. Daarin werd het diep verlangen uitgesproken naar het voortbestaan van de vaderlandse kerk.

Concreet werd gevraagd niet verder te gaan dan het scheppen van kerkordelijk geregelde verbanden 'voor die minderheid van gemeenten, die thans, verspreid over het land tot federatie besloten hebben' en te voorkomen, dat 'een totaalproces van een deelproces afhankelijk wordt gemaakt'.

* * *

Ik zal niet volledig zijn in de opsomming van alle brieven en protesten, die werden geschreven en de vergaderingen, die werden belegd. Ik herinner nog slechts aan de ambtsdragersvergadering in Putten (1988), toen we in gebed de God van het verbond aanriepen - Aanschouw het Verbond! - en we de nood, waarin we terecht waren gekomen, verwoordden in de klacht 'We kunnen niet weg, we kunnen niet mee'.

Ik herinner ook aan het geschrift 'Ondeugdelijke basis voor een concept kerkorde van de Verenigde Protestantse Kerk in Nederland', waarin we de grondslag van de beoogde kerk vanuit Schrift en belijdenis fundamenteel onder kritiek hebben gesteld. De grondslag is niet die van een gereformeerde kerk.

We hebben toen de classicale vergaderingen opgeroepen om, in een preambule op de consideraties inzake de kerkorde, uit te spreken hoe men het proces als zodanig beoordeelde, een vraag die door de kerk zelf niet aan de classes was voorgelegd.

Hoop en vrees

We hebben momenten van hoop gehad, met name toen het proces leek te stagneren na een impasse, die gegeven was met discussies rondom het rapport 'Mensen en structuren', waarin al, vóór voordat het kerkordetraject afgelopen was, vergaande plannen werden ontwikkeld voor het fuseren van de arbeidsorganisatie van de afzonderlijke kerken.

We hebben hoop gehad toen de classicale vergaderingen inderdaad ingingen op de vraag om hun positie ten opzichte van het proces duidelijk te maken en toen met name gebleken was welk een groot deel van de classes van vereniging der kerken niet wilden weten, hoezeer percentages ook verschillend werden uitgelegd. Zo kon de 'tot het bot verdeelde kerk' (ds.

W. B. Beekman) toch niet in dit proces voortgaan?

* * *

De grote omslag kwam echter eind 1995. De synode besloot nochtans, alle verzet en protest ten spijt, onomkeerbaar verder te gaan op de weg naar een verenigde kerk.

Weliswaar werd besloten werd, dat de structuur de kerkorde zou volgen, terwijl ook werd uitgesproken, dat behandeling van de kerkorde en de daaraan hangende ordinanties nog minstens tien jaar in beslag zou nemen. Maar de synode ging aan de stem van de kerk voorbij. En dan bedoel ik: de kerk in haar grondleggende ambtelijke vergaderingen, de classes.

We waren verbijsterd en verslagen. Hier geschiedde onrecht.

Hier negeerde de synode de hartstochtelijke roep uit de kerk om het proces niet te forceren en derhalve geen ander proces, namelijk een proces van vervreemding op te roepen.

Ds. H. Klink, synodelid van de classis Gorinchem, heeft in die bewogen dagen gezegd, dat de weduwe om haar recht zou blijven komen en daarop zou blijven aandringen.

Nog in januari van dit jaar hebben we de synode geschreven dat de Nederlandse Hervormde Kerk de iure en de facto zich dreigde af te snijden van haar wortels, bepaald door haar belijdenis en haar geschiedenis.

* * *

Toen moesten (mochten) we verder de zaak verder uit handen geven.

De classis Alblasserdam belegde nog een speciale bidstond en het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond riep de gemeenten tot voorbede op en belegde een speciale gebedsdienst in Katwijk aan Zee. Nochtans, de synode besloot in meerderheid de besluiten van de triosynode te ratificeren. Hervormd gereformeerden en confessionelen stemden synodebreed tegen, twintig in totaal, nadat vrijwel ieder een bewogen stemverklaring had afgegeven. De rest van de synode deed er het zwijgen toe. Prof Vroom, die ik al eerder citeerde uit Centraal Weekblad, herinnert hier aan 1886, toen de vrijzinnigheid de orthodoxie ook tartte en minachtte. 'De les uit de kerkscheuring van 1886 is - zegt hij - dat het niet serieus nemen van de rechter orthodoxie leidt tot een verharding van de fronten.'

Beleid

Het is hier nu het moment om ook enkele duidelijke signalen af te geven. Zaken zullen immers ook concreet moeten worden gemaakt! Uitgesproken is, dat de structuur de kerkorde zal volgen, wat inhoudt dat geen besluiten inzake vereniging kunnen plaats vinden voordat de kerkorde in tweede lezing zal zijn aangenomen.

- a. Hoe is het dan toch mogelijk, dat reeds met voortvarendheid wordt gewerkt aan de ene 'arbeidsorganisatie'? In deze dagen buigt de triosynode zich over vijf rapporten van deskundigen, waarvan we eerder de inhoud onthutsend en kerkelijk onverantwoord noemden.
- b. Hoe is het dan mogelijk, dat de voorbereidingen voor de regionale dienstencentra, de werkverbanden van de toekomstige algemene classicale vergaderingen, reeds in volle gang zijn?
- c. Is het dan juist, dat de zogeheten ordinanties, de praktische regelingen, die hangen aan de kerkorde, reeds in behandeling zijn nog voordat de kerkorde definitief is behandeld?

Wijzen deze handelingen er niet op, dat eigenlijk nauwelijks wordt verwacht - en het is eigenlijk ook al uitgesproken - dat nog echte wijzigingen in de voorliggende kerkorde zullen worden aangebracht?

Maar zal de classicale vergadering in dit alles dan ook niet voor haar eigen ambtelijke grondrecht tegenover de synode niet onder de synode - moeten opkomen!

* * *

Als het over verharding gaat noemen we ook nog de kerkvoogdijkwestie. We hebben er nooit een geheim van gemaakt hoe wij over de aanpassing van de kerkvoogdij denken.

Dat in sommige gemeenten vandaag stichtingen in het leven worden geroepen om de gelden van de gemeente 'veilig' te stellen gaat nog een stap verder dan niet-aanpassen en achten we ontoelaatbaar. We zien nu echter van twee zijden verharding optreden, als het gaat om de aanpassing op zich: in sommige gemeenten en bij de beleidsorganen van de kerk. Met het gevolg dat de ene voor de andere gemeente niet meer beroepen mag. We mochten toch aannemen dat dit soort toestanden uit de tijd van de regenten en de reglementen in het begin van deze eeuw binnen de kerk uitgesloten zijn?! De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de betreffende gemeenten, maar wat de gevolgen betreft ook bij de synode, die dwang oefent in plaats dat men tracht te overreden.

Verwarring

De verwarring is sinds de besluitvorming ter synode intussen compleet geworden.

Allereerst zijn er in toenemende mate de publicaties van principiële vùrstanders van SHOW, die ook wel beseffen dat het élan uit het proces weg is, gegeven de moeite, waarmee het wordt voortgesleept en gezien de breedte en diepte van het verzet. De synode zelf moest constateren, dat in de hervormde classes het draagvlak ontbreekt om het proces ongewijzigd voort te zetten. Daarmee alleen al verdraagt zich niet het feit dat men praktische uitvoering van de ene arbeidsorganisatie al ter hand neemt.

* * *

Maar de verwarring was er zeker ook in onze gelederen. Wat zal onze weg zijn in de komende tijd?

Vanwege die prangende vraag zijn we hier vandaag met zovelen uitsluitend ambtsdragers! - bijeen. De nood brengt ons samen. En dan ben ik weer terug bij het begin. We hebben in ieder geval opnieuw een les geleerd. De uitkomst lag niet bij ons. We worden gebracht bij de vraag of de Heere ons, niet als hervormde gereformeerden, maar als kerk nog genadig wil zijn en ons op onze gebeden verhoren wil.

We hebben geladen uitspraken gedaan in het verleden. Waren de uitspraken, die we voor Gods aangezicht deden, deugdelijk?

Was het adagium van Putten deugdelijk of ondeugdelijk? Wij menen in volle ernst te mogen zeggen, dat het op dat moment deugdelijk en verantwoord was. In de uitspraak 'wij kunnen niet weg, we kunnen niet mee' lag geen dreiging maar diepe emotie, diepe hartstocht om de kerk vanwege haar belijdenis en vanwege haar geschiedenis.

In de ontwikkelingen van de laatste tijd echter is het dilemma hier en daar doorbroken. Sommigen zijn gaan zeggen, dat we een stap verder moeten gaan: 'We gaan niet mee'. Anderen zijn, in reactie daarop, gaan zeggen: 'We gaan niet weg'.

We hebben in woord en geschrift de afgelopen tijd met name in het *Breed Beraad*, dat door het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond op gang werd bracht en in artikelen, die werden geschreven - elkaar pogen duidelijk te maken wat hiermee écht bedoeld werd en welke consequenties allerlei uitspraken onder ons zouden kunnen hebben. We hebben elkaar diep in het hart gekeken. Op geestelijke en broederlijke toon hebben we met elkaar gesproken. Die tijd en die bezinning hebben we nodig gehad.

We hebben elkaar aangesproken en bevraagd op het verbond en op de vraag inzake de continuïteit van de vaderlandse kerk.

Het woord *afscheiding* is gevallen maar direct ook weersproken. Is 'we gaan niet mee' hetzelfde als 'we scheiden af'?

Is 'we gaan niet weg' hetzelfde als 'we gaan uiteindelijk toch wel mee'?

Ziehier enkele vragen, waarover diepgaand beraad was.

Recht

Hoe komen we dit dilemma te boven? Laten we de zaak, waarom het gaat, tot haar principiële wortel terug brengen. Wat is voor Gods Aangezicht recht en wat is billijk? Laten we het woord recht dan echter bezien naar zijn *geestelijke* en daarin ook *kerkelijke* zijde.

De jaren door hebben we ons als het om het recht ging diverse keren beroepen op Groen van Prinsterer in diens pleidooien voor *het recht van de hervormde gezindheid*. Toen deze bijdrage reeds gereed was gekomen is het geschrift van zijn hand onder die titel opnieuw verschenen, voorzien van een voorwoord van ds. L. H. Oosten. Eén van de hoofdstuktitels luidt: *'Het recht der hervormde gezindheid in het kerkgenootschap'*. Sindsdien is er in de pers reeds enige discussie over geweest, waar we niet op ingaan. We volgen in deze een eigen weg.

* * *

Groen van Prinsterer was in zijn dagen ook een man, die niet méé kon en niet wèg kon. Hij kon niet mee met de synodale koers van zijn dagen. Hij kon ook niet weg, niet met de afgescheidenen mee.

Groen betoont zich daarin, zoals in ál zijn geschriften, geen letterknecht van de belijdenis. Hij zegt daarover:

'Ik vraag niet: zijt gij tot ondertekening van de Formulieren bereid? Acht gij ze volledig, onverbeterlijk? Welke bezwaren hebt gij, zouden die kunnen worden weggenomen of verzacht? Dit alles is een onderwerp van latere zorg. Maar ik vraag: neemt gij de hoofdwaarheden aan, waarvan de vaders in die (ge)schriften (de belijdenissen, v. d. G.) getuigenis hebben afgelegd?'

'Het kenmerk van de zuivere verkondiging van het Evangelie is de vasthouding aan de waarheden die ook in onze Formulieren zijn uitgedrukt en die te allen tijde de grondslag van de Christelijke Kerk zijn geweest: waarheden, die wij aannemen, niet omdat zij in de Formulieren staan; niet omdat anderen ze hebben geloofd; maar omdat God ze aan ons verstand en hart heeft geopenbaard.'

Maar dan volgen deze veelzeggende woorden:

'De verloochening van deze waarheden in de Nederlandse Hervormde Kerk behoef ik voor u niet weer te schetsen. Elke beschrijving is te zwak. Naar de praktijk te oordelen, is er geen kerk meer. De waarheid is, ook in de Kerk, aan de leugen gelijk; wordt eigenlijk alleen, onder voorwaarde van de leugen te dulden, geduld.'

Uit deze krasse woorden moge genoegzaam blijken wat de belijdenis in Groens dagen nog waard was in de kerk. Groen gispt, in telkens weer andere bewoordingen, diegenen, die zeggen aan de Schrift genoeg te hebben en daarom menen de Formulieren niet nodig te hebben. Hij doet dit met de telkens herhaalde vlamme-vraag: Gij beroept u op de Bijbel alleen? Hij toont de voosheid van die stelling aan, omdat men dit zegt in verzet tegen de gereformeerde belijdenis. Dán en zó pleit hij voor 'het recht van de hervormde gezindheid', dat is: het recht van het historisch geloof van de kerk, het wezen van de Hervormde Kerk, dwars tegen wat voor ogen is in. Zo spreekt hij over 'het recht van haar belijdenis in het kerkgenootschap.'

* * *

En wat is 'nochtans' Groens conclusie? Hij zegt: 'Geen verlaten van het Kerkgenootschap!'. Let wel: hij zegt niet: de kerk niet verlaten, maar het belijdenis-ontrouwe *genóótschap* niet verlaten. Wie zich bewust is van 'goed recht' heeft geen reden om voor 'onrecht en miskenning' te wijken. Groen zegt daarbij, dat het niet gaat om 'de berekening van de uitkomst': 'Gehóórzaamheid, niet de vrucht der gehoorzaamheid, is het offer dat van ons verlangd wordt.'

Toen de situatie er wat de belijdenis betreft *hopeloos* leek voor te staan, was deze voor Groen toch niet zo ernstig, dat hij de kerk verliet en met de afgescheidenen meerging. Groen vroeg om het recht der hervormde gezindheid binnen het genootschap, dat dat recht met voeten trad. 'De doodsvijand heeft geen burgerrecht!', zegt hij. En met de doodsvijand bedoelt hij het ongelooft. 'Het hart van de kinderen dient tot de vaders te worden wedergebracht'. In haar historie en in de symbolen (de belijdenissen) heeft ze haar vaste fundament.

* * *

Zoals Da Costa ooit zong: 'zij zullen het niet hebben, het oude Nederland', zo zong Groen van Prinsterer aangaande de kerk: zij zullen haar niet hebben, de historische kerk, de kerk der belijdenis in dit land.

Groen riep op tot 'bewustheid van de gelovigen'. Het recht der Kerk is hún recht, de plicht en roeping der Kerk is hún roeping en plicht'. Groen sprak toen echter de historische woorden:

'Vereniging, niet in een afzonderlijk lichaam, niet tot een bijzondere maatschappij, niet tot afscheiding, maar als leden van de Kerk, hetzij in gezamenlijk woord en werk, hetzij in de noodzakelijke handhaving van het kerkelijk standpunt, een ieder op zijn post en in zijn kring.'

De roeping is, zegt hij: 'hetzij samen, hetzij afzonderlijk in één zin en geest, protesteren tegen de miskenning van het recht van de Kerk; van het kerkelijk gezag van de Symbolische Geschriften', oftewel de belijdenisgeschriften.

Binnen de kerk

Broeders, ligt hier vandaag voor ons niet een historische les?

Laten we hierin gezamenlijk optrekken: in een gezamenlijk beginsel: samen en afzonderlijk.

In de weg van het niet aflatend protest tegen de schending van het recht der hervormde gezindheid, zocht Groen zijn sterkte. Zo zou God ons die kerk weergeven.

L.Ch. Ledeboer, de dominee van Benthuisen in de vorige eeuw, ging een andere weg. Zijn weg was er een van het hem opgelegde, hoewel ook gezochte martelaarschap. Hij kwam buiten het genootschap. Hij werd een Afscheidene, zonder het te willen wezen. Bekend is zijn adagium 'God zal ons haar - dat is de Hervormde Kerk - weergeven'. Hij bedoelde de oude, vervallen kerk. Hij zocht het recht der hervormde gezindheid echter als balling buiten het genootschap van zijn dagen. Zijn ideaal verbleekte intussen bij de nazaten. Het ledeboeriaanse heimwee werd in de ledeboeriaanse en kruisgezinde gemeenten gesmoord in een proces van *institutionalisering* van de gescheiden kerken. Het verlangen naar de eenheid van gereformeerde belijders ging daarmee zelfs goeddeels teloor.

* * *

Abraham Kuyper nam zelfs *principieel* en *definitief* afscheid van het recht der hervormde gezindheid. Hij stichtte een belijdenis-zuivere kerk. Ze bleek op den duur een misgeboorte.

De Gereformeerde Kerken verlieten zelf het pad van de 'Symbolische Schriften.' En het resultaat is vandaag 'Samen op Weg', een samengaan van hervormden en gereformeerden, samen met lutheranen, met prijsgeven van het alleenrecht van de gereformeerde Symbolische Geschriften. Zouden we, tegen de achtergrond van de geschiedenis van Afscheidenen, Kruisgezinden en Dolerenden vandaag niet binnen de kerk de strijd om de grondslag, op basis van de 'Symbolische Schriften' moeten voortzetten?

'God zal ons haar weer geven'

Als we dan nu de vraag onder ogen moeten zien hoe we verder zullen en kunnen gaan, worden we teruggeworpen op de grondvragen van onze identiteit. Wat geloven we, wat belijden we, met name ook inzake de kerk?

In de gang der geschiedenis is Groens 'hervormd gezindheid' langzaam maar zeker omgebogen tot 'gereformeerde gezindheid', die zich dan als een concrete stroming ging manifesteren buiten de Hervormde Kerk. De Gereformeerde Bond werd (vooral later) ook wel in die beweging betrokken. Vanaf het ontstaan van de Gereformeerde Bond is echter gestreden om wat Groen noemde het recht van de hervormde gezindheid. We zochten dat recht *binnen* de historische kerk. Het doleantiestreven en het doleantieprincipe - dat ook in hervormd gereformeerde gelederen aanvankelijk te vinden was - werd meer en meer principieel afgewezen. De kerk, die trouw zou zijn aan haar belijdenis, geloofde men in hope. Welnu, is er vandaag niet alle reden om met kracht op te blijven komen voor hetzelfde recht van de *hervormde* gezindheid, in haar historische betekenis, ook en juist nu de kerk formeel haar gereformeerde belijdenis ontkracht, doordat in de grondslag de wezensvreemde *Konkordie van Leuenberg* is opgenomen?

* * *

Maar dat recht zullen we dan toch niet buiten de muren der kerk voeren? We zouden vervallen in een weg, die we bij de afgescheidenen hebben afgewezen.

Wanneer bijvoorbeeld wordt gezegd, dat we de oude Hervormde Kerk zullen voortzetten, moeten we ons afvragen of dat dan de oude Hervormde Kerk nog zal zijn. Zal het niet eerder een afgescheiden kerkje zijn, met alle kiemen van fragmentatie vandien? Scheiden zal bovendien scheuren van de gemeente betekenen.

Zouden we het recht van de hervormde gezindheid, dat is het recht van de Symbolische Geschriften, niet daar moeten zoeken waar het *historisch* ook ligt?

Dat betekent, dat we blijven staan op de grondslag van een gereformeerde kerk en ons als zodanig blijven verzetten tegen de grondslag en de naam van de beoogde kerk. Daarin gaat het niet om ons recht maar ten diepste om het droit divin, het goddelijk recht.

* * *

En zouden we dan, wanneer we in de gestalte van rechteloze mensen dat recht zoeken, de uitkomst niet aan de Heere moeten en mogen overlaten?

Dat betekent: geen vleselijke macht, geen programs van afscheiding, geen houding van assimilatie, maar geloven op hoop tegen hoop, dat God ons haar - die gereformeerde kerk in de weg van het recht zal weergeven. Dat is niet méégaan! Dat is niet kùnnen hééngaan en de kerk prijs geven aan wie er geen recht op hebben.

Dat recht van de Symbolische Schrift zullen we blijven zoeken op de classes en in de gemeente. Dat zou kunnen betekenen dat veel hervormd kerkelijk leven, in gemeenten en classes, zich blijft bewegen terzijde van de weg waarlangs de SHOW-karavaan voorttrekt. Maar zo hebben onze voorvaderen, soms onder afdakjes, in minderheidsposities, soms zelfs in posities, die anderen voor hen tolereerden als reservaten, terzijde van de heirbaan, waarlangs de brede *hervormde* kerkelijke karavaan voorttrok, het recht der belijdenis gezocht, zonder nochtans de eenheid der kerk te breken. Zij hebben het heimwee gehad naar een kerk, hersteld in gereformeerde zin.

Zou dat niet de weg naar de toekomst moeten zijn? Zoals Groen in zijn dagen, toen de situatie wat betreft de belijdenis zo hopeloos scheen, zijn weg ging en opriep op post te blijven, zouden wij vandaag zo niet dezelfde weg, op hoop van herstel van de kerk in *hervormde* zin, kunnen en moeten gaan?

Ieder op zijn post blijven, zei Groen. En dan verder achter de Heere aankomen. Weten wij vandaag hoe de kerk er over tien jaar uitziet in de kaalslag, die zich vanwege de secularisatie voltrekt?

Oordeel

En dan durf ik het toch aan hier nog een keer over Gods oordeel te spreken. Want als de kaalslag voortgaat moeten we daar dan niet vooral Gods slaande hand in zien vanwege onze zonden, ook onze kerkelijke zonden, ook onze rechtzinnige zonden?

En als zo de Hervormde Kerk in die kaalslag ook definitief wordt meegenomen, zouden we dan niet diep moeten buigen? Want, moeten we ons niet afvragen of we ook met al onze rechtzinnigheid staande zullen blijven in die kaalslag?

Alleen in diepe verootmoediging vanwege gemeenschappelijke schuld zullen we dan onze weg kunnen gaan.

Intussen, wie durft dan weglopen van onder Gods oordelen? Vraagt ballingschap dan niet om inleving van het oordeel. Maar verandert dan de roeping?

In Jeremia 29 lezen we de brief, die de profeet zond aan de ballingen in Babel. De roeping, die de profeet het volk in de ballingschap voorhield, luidde: 'En zoekt de vrede van de stad, waarheen Ik u gevankelijk heb doen wegvoeren en bidt voor haar tot de Heere, want in haar vrede zult gij vrede hebben' (vers 7).

Gemeente

Het zou echter een dubbel oordeel zijn - ik weet het niet beter te zeggen - als in dit alles ook nog eens gemeenten zouden scheuren. Moeten we dan ons hart niet vasthouden als het gaat om de jonge generatie, die enerzijds nauwelijks van Samen op Weg weet en anderzijds zo naar allerlei richtingen wordt getrokken, vanwege de zuigkracht van eigentijdse bewegingen?

* * *

We zullen zuinig zijn op het kostbare kleinood van de gemeente, zeker ook als het nog gemeenten zijn, waar het volk in de breedte onder de invloed van het Evangelie staat. En dan komen we toch nog een keer bij het verbond. Over de vraag van kerk en verbond hebben we de laatste tijd in hervormd gereformeerde kring breedvoerig gesproken. Daar lag een stuk spanning. Kunnen we nog op eenzelfde wijze een beroep doen op het verbond als voorheen? Maar over één ding waren we het eens, namelijk dat allereerst verbond en gemeente op elkaar betrokken zijn. Het verbond verwezenlijkt zich in de gemeente onder de bediening van het Woord. Het verbond stelt ons voor de roeping van verantwoordelijkheid en gehoorzaamheid, gehoorzaamheid aan Christus en verantwoordelijkheid voor het volk.

* * *

Daarom blijve de nadruk vooral liggen op de getrouwe Woordbediening. Onder die bediening zijn gemeenten in de Hervormde Kerk, ondanks misprijzing of miskenning van velen, die van haar uitgingen, weer opgericht uit hun soms vervallen toestand. Dat gebeurt tot de dag van vandaag. Daar ligt onze hoop ook voor de toekomst: de getrouwe prediking van het Woord naar de belijdenis in het midden van de gemeente. Zou de Heere dan niet bij machte zijn om ons zo, in de weg van de onmogelijkheid en door het nulpunt heen soms, de kerk der vaders naar haar geestelijke gestalte weer te geven en het recht der hervormde gezindheid aan het licht te brengen? Het recht van die gezindheid heeft in de Hervormde Kerk van nu tot de dag van vandaag niet gezegevierd. Nochtans zijn we gebleven. Maar we mogen hoop hebben op God. Werp het Woord er maar in en ge zult zegen hebben zei Kohlbrugge.

God is getrouw. Hij zal, zolang Hij hier in dit land nog Zijn kerk belijft te onderhouden, het gebouw van Zijn gunstbewijzen ook hier naar Zijn gemaakt bestek in eeuwigheid doen rijzen.

Huizen

dr.ir. J. van der Graaf

Toespraak gehouden op de Kerkenradendag op 21 september 1996 te Amersfoort.